

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Гуманітарно-педагогічний факультет

Кафедра технологічної та професійної освіти і декоративного мистецтва

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти

Організація навчання осіб з гіперактивністю на уроках технології
у старших класах під час вивчення художньої обробки деревини

Галузь знань – 01 Освіта / Педагогіка

Спеціальність – 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)

Предметна спеціальність – 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології)

Освітньо-професійна програма – Середня освіта. Трудове навчання та технології,
інформатика

КРТН. 023240.23.08.ЛТЗ

Виконав: студент II курсу гр. ТНм-23

Валерій ЗЕЛЕНІН

Керівник: канд. пед. наук, доцент

Олександр ЛІВШУН

Нормоконтролер:

Оксана ПЯСТУК

До захисту допускаю

Завідувач кафедри технологічної та
професійної освіти і декоративного мистецтва

Ірина АНДРОЩУК

«8» листопада 2024 р.

Хмельницький 2024

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет гуманітарно-педагогічний
 Кафедра технологічної та професійної освіти і декоративного мистецтва
 Освітній рівень другий (магістерський)
 Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка
 Спеціальність 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)
 Предметна спеціальність 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології)
 Освітньо-професійна програма Середня освіта. Трудове навчання та технології, інформатика

ЗАТВЕРДЖУЮ

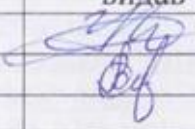
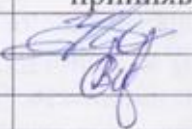

Завідувач кафедри
 Ірина АНДРОЩУК
 « 6 » 2024 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Валерій ЗЕЛЕНІН
 (ім'я, прізвище)

1. Тема кваліфікаційної роботи Організація навчання осіб з гіперактивністю на уроках технології у старших класах під час вивчення художньої обробки деревини керівник кваліфікаційної роботи канд. пед. наук, доцент Олександр ЛІВШУН Затверджено наказом ректора університету від 26.08.2024 р. №60, додаток 1
2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи на кафедру 24.12.2024 р.
3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи Навчальна програма закладів загальної середньої освіти з технологій, профільний рівень 10–11 класи, спеціалізація «Деревообробка», 2017 р.
4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): Теоретичні аспекти організації навчання осіб з гіперактивністю (гіперактивність як психолого–педагогічна проблема, особливості організації навчання учнів з гіперактивністю на уроках технологій, досвід вчителів технологій щодо організації навчання осіб з гіперактивністю); технологія організації навчання учнів з гіперактивністю на уроках технологій (комплект завдань для учнів з гіперактивністю під час художньої обробки деревини, методичні рекомендації застосування комплекту завдань на уроках з художньої обробки деревини, хід та результати експериментального дослідження) .
5. Перелік графічного матеріалу

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
<i>Антиплагіат</i>	<i>Іван ГЕРНІЧЕНКО</i>		
<i>Нормоконтроль</i>	<i>Оксана ПЯСТУК</i>		

7. Дата видачі завдання 04.09.2024

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів (розділів) кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	<i>Вступ</i>	<i>18.11.2024</i>	виконано
2	<i>1 розділ</i>	<i>20.11.2024</i>	виконано
3	<i>2 розділ</i>	<i>30.11.2024</i>	виконано
4	<i>Висновки, перелік посилань</i>	<i>01.12.2024</i>	виконано
5	<i>Попередній захист</i>	<i>02.12-04.12.2024</i>	виконано
6	<i>Перевірка на плагіат</i>	<i>05.12-10.12.2024</i>	виконано
7	<i>Нормоконтроль</i>	<i>11.12-15.12.2024</i>	виконано
8	<i>Рецензування</i>	<i>17.12-21.12.2024</i>	виконано
9	<i>Захист</i>	<i>26-27.12.2024</i>	виконано

Студент

 (підпис)
Валерій ЗЕЛЕНІН

Керівник роботи

 (підпис)
Олександр ЛІВШУН

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційна робота присвячена організації навчання осіб з гіперактивністю на уроках технології у старших класах під час вивчення художньої обробки деревини.

У першому розділі роботи висвітлено теоретичні засади організації інклюзивного навчання для учнів з гіперактивністю: гіперактивність як психолого–педагогічна проблема, особливості організації навчання учнів з гіперактивністю на уроках технологій, досвід вчителів технологій щодо організації навчання осіб з гіперактивністю.

У другому розділі схарактеризовано практичні аспекти організації навчання осіб з гіперактивністю на уроках технологій; підібрано комплект засобів навчання дітей з гіперактивністю під час художньої обробки деревини, обґрунтовано форми та методи організації навчання осіб з гіперактивністю під час вивчення художньої обробки деревини; описано хід та результати експериментального дослідження.

Кваліфікаційна робота виконана здобувачем другого (магістерського) рівня освіти спеціальності 014.10 Середня освіта. Трудове навчання та технології, інформатика кафедри технологічної та професійної освіти і декоративного мистецтва Хмельницького національного університету під керівництвом канд. пед. наук, доцента Олександра ЛІВШУНА.

Кваліфікаційна робота складає 88 сторінок основного тексту, 6 таблиць, 8 рисунків та літературних джерел в кількості 34.

Ключові слова: інклюзивне навчання, гіперактивність, дефіцит уваги, уроки технологій, художня обробка деревини.

12 грудня 2024 р.

Валерій ЗЕЛЕНІН

ЗМІСТ

	С.
ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ОСІБ З ГІПЕРАКТИВНІСТЮ.....	3 9
1.1. Гіперактивність як психолого–педагогічна проблема.....	9
1.2. Особливості організації навчання учнів з гіперактивністю на уроках технологій	15
1.3. Досвід вчителів технологій щодо організації навчання осіб з гіперактивністю	23
РОЗДІЛ 2 ТЕХНОЛОГІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ УЧНІВ З ГІПЕРАКТИВНІСТЮ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	3 31
2.1 Комплект завдань для учнів з гіперактивністю під час художньої обробки деревини	31
2.2. Методичні рекомендації застосування комплекту завдань на уроках з художньої обробки деревини	47
2.3. Хід та результати експертного оцінювання	59
ВИСНОВКИ.....	63
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	65
ДОДАТОК А Зразки кейсів.....	70
ДОДАТОК Б Зразки кросвордів	85

ВСТУП

Актуальність цієї кваліфікаційної роботи зумовлена сучасними реаліями соціального та економічного розвитку, а також тими освітніми завданнями, що постали перед загальною середньою освітою. В умовах глобальних трансформацій у суспільстві, зокрема в контексті інтеграції дітей з особливими освітніми потребами (ООП), таких як учні з синдромом гіперактивності, перед освітянами виникла нагальна потреба у створенні та впровадженні інклюзивних навчальних методик. Питання навчання учнів з гіперактивністю є одними з ключових у сучасній педагогіці. Вони охоплюють не лише вибір ефективних педагогічних стратегій, але й врахування психологічних особливостей навчання, що потребує інноваційних підходів, особливо при викладанні дисциплін технічного спрямування, як-от технології, де поєднуються теоретичні знання з практичною діяльністю. Отже, створення методичних рекомендацій щодо організації інклюзивного навчального процесу для учнів з гіперактивністю на уроках технологій, з особливим акцентом на художній обробці деревини, є надзвичайно важливим завданням для модернізації сучасної освітньої системи.

Проблема організації навчання учнів з гіперактивністю має широкий соціальний контекст. В Україні, відповідно до нормативних документів, таких як Закон України «Про освіту» та Концепція розвитку інклюзивної освіти, кожен учень має право на доступну та якісну освіту незалежно від особливостей розвитку. Однак багато педагогів і науковців відзначають низьку ефективність традиційних методів навчання в роботі з такими учнями, тому дослідження та впровадження методичних підходів, які забезпечують ефективне навчання учнів з гіперактивністю на уроках технологій, є важливим кроком до реалізації принципів інклюзивної освіти.

Актуальність теми також підтверджується недостатньою кількістю досліджень, що зосереджені саме на специфіці викладання технічних дисциплін, зокрема технології, для учнів з ООП. Більшість робіт з

інклюзивного навчання зосереджені на загальних підходах до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами або на спеціалізованих предметах, таких як математика чи мови. Тому проблема адаптації методів викладання технологій для учнів з гіперактивністю залишається недостатньо вивченою, що і зумовлює вибір цієї теми для дослідження.

Об'єктом дослідження є процес організації інклюзивного навчання учнів з гіперактивністю під час вивчення художньої обробки деревини у закладах загальної середньої освіти.

Предметом дослідження є комплект завдань для навчання осіб з гіперактивністю під час вивчення художньої обробки деревини

Метою дослідження є розробити та експериментально перевірити особливості використання навчальних завдань для осіб з гіперактивністю на уроках технології у старших класах під час вивчення художньої обробки деревини.

Досягнення мети передбачає вирішення низки завдань:

- аналіз поняття гіперактивність як психолого-педагогічна проблема.
- дослідити особливості навчання учнів з гіперактивністю на уроках технологій;
- розробити комплект завдань з художньої обробки деревини, адаптований до потреб учнів з гіперактивністю;
- розробити методичні рекомендації щодо застосування комплекту завдань на уроках технології у процесі художньої обробки деревини;

Під час роботи над дослідженням нами було застосовано теоретичні методи, що включають в себе дослідження психолого-педагогічної літератури з проблеми гіперактивності, особливостей її прояву в учнів старшого шкільного віку, методів корекції та організації навчання; методичних рекомендацій, що регулюють питання інклюзивної освіти та навчання учнів з особливими освітніми потребами. Метод систематизації та узагальнення, за допомогою якого було здійснено обробку та аналіз отриманої інформації, виділення ключових аспектів, формулювання висновків. Емпіричні методи були

застосовані для вивчення поведінки та навчальної діяльності учнів з гіперактивністю на уроках технологій, збору інформації від учнів, вчителів, опитування учнів та вчителів з метою виявлення їх ставлення до проблеми, оцінки ефективності різних методів навчання. Педагогічний експеримент дав можливість перевірити ефективність розробленої методики та комплекту завдань, а формуючий експеримент – впровадження розробленої методики в навчальний процес та спостереження за її впливом на учнів. за допомогою констатувальний експерименту ми порівняли результати навчання учнів експериментальної та контрольної груп.

Методи математичної статистики були застосовані для обробки та аналізу кількісних даних, отриманих в ході експерименту.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи і публікації з теми дослідження. Результати досліджень, що включені до кваліфікаційної роботи, були представлені на науково-теоретичній конференції «Сучасні освітні технології Волинського краю» м. Володимир-Волинський, Україна, 4 квітня 2024 року.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ОСІБ З ГІПЕРАКТИВНІСТЮ

1.1. Гіперактивність як психолого-педагогічна проблема

Гіперактивність як психолого-педагогічна проблема є складним і багатогранним феноменом, який привертає увагу фахівців різних галузей – психології, педагогіки, медицини та неврології. У сучасній науковій літературі гіперактивність розглядається як комплексне порушення нейродинамічних процесів, що характеризується підвищеною руховою активністю, імпульсивністю та труднощами концентрації уваги.

Найбільш поширеним науковим визначенням гіперактивності є – розлад нейробіологічного характеру, який виявляється у стійкій неможливості утримувати увагу, контролювати власну імпульсивну поведінку та регулювати рухову активність. Цей стан має складну етіологію та зумовлений взаємодією генетичних, нейробіологічних та соціально–середовищних чинників. [4, с.54].

Кльоц Л. А. надає таке тлумачення гіперактивності: гіперактивність – стан, при якому активність і збудливість людини перевищує норму. У випадку, якщо подібна поведінка є проблемою для інших, гіперактивність трактується як психічний розлад. Гіперактивність частіше зустрічається у дітей і підлітків, ніж у дорослих людей, оскільки викликається емоціями [5, с.3].

Гіперактивність із дефіцитом уваги є об'єктом вивчення низки вчених: П. Альтхерр, Л. Берг, І. Брязгунов, А. Вельфль, Н. Заваденко, О. Касатикова, М. Пассольт, О. Ферт, L. Barkley, Bellak, S. R Kay, J. Joseph, T. Hartmann, L. A. Opler, A. Russell, Conrad, Crawford, Green, Christopher, G. Polanczyk, M. S. de Lima, B. L. Horta, J. Biederman, L. A. Rohde та ін.

Дослідження по всьому світу визначили коефіцієнт поширеності гіперактивності, який еквівалентний 5,29 % серед дітей та підлітків. Показники

для хлопчиків вище, ніж для дівчаток, а також доведена більша поширеність розладу серед дітей віком до 12 років у порівнянні з підлітками

Цікавими є дослідження В. А. Красова, в якому гіперактивна поведінка представлена сполученням власне рухового розгальмування, підвищеної відволікаємості, тобто порушень уваги й емоційно-вольових розладів. Вивченням проблеми гіперактивної поведінки дітей у різні часи займалися не тільки видатні вітчизняні і закордонні психологи, але так само й дитячі психіатри і неврологи. Слід зазначити роботи таких авторів як Л. С. Алексєєва, А. О. Дробинський, Дж. Добсон, А. Д. Кошелева, Е. К. Лютова, Г. Б. Моніна, та інші.

Гіперактивність – це не поведінкова проблема, не результат поганого виховання, а медичний і психологічний діагноз, який може бути поставлений фахівцями за результатами спеціальної діагностики і спостереженням за учнем протягом 6 місяців.

Гіперактивність проявляється надлишковою руховою активністю, занепокоєнням, метушливістю, численними постійними рухами, яких учень часто зовсім не помічає. Для гіперактивних дітей характерна надмірна балакучість, нездатність всидіти на місці, менша – за нормою – тривалість сну. У руховій сфері зазвичай виявляються порушення координації, несформованість дрібної моторики (невміння зав'язувати шнурки, застібати гудзики, використовувати ножиці і голку; несформованість почерку).

Сучасні дослідження показали: рухова активність гіперактивних дітей у порівнянні з іншими вища (навіть у період сну). Також гіперактивні учні страждають дефіцитом уваги. Це проявляється у труднощах її утримування, у зниженні вибірковості та у вираженому відволіканні із частими переключеннями з одного заняття на інше. Для них характерна непослідовність у поведінці, забудькуватість, невіміння слухати і зосередитися. Такі учні часто гублять свої речі. До того ж вони «старанно» уникають завдання, що вимагають тривалості розумових дій.

Гіперактивна учень часто діє, не подумавши, перебиваючи інших, може без дозволу встати і вийти їх групи. Крім того, вона не вміє регулювати свої дії і слідувати правилам, не вміє чекати, часто підвищує голос, емоційно лабільна (часто змінюється настрій) [4, с.2-3].

Вивченням проблеми гіперактивної поведінки дітей у різні часи займалися не тільки видатні вітчизняні і закордонні психологи, але так само й дитячі психіатри і неврологи. Слід зазначити роботи таких авторів як Л. С. Алексєєва, А. О. Дробинський, Дж. Добсон, А. Д. Кошелева, Е. К. Лютова, Г. Б. Моніна, В. Окленд та інші.

Педагогічний контекст гіперактивності розкривається через призму освітніх труднощів, з якими стикаються учні в навчальному процесі. Постійна рухова активність, неможливість утримувати увагу та імпульсивність створюють бар'єри для повноцінного засвоєння навчального матеріалу та ефективної комунікації з однолітками.

Психологічні дослідження розкривають глибинні механізми гіперактивності як порушення процесів саморегуляції та довільного контролю. Учні з гіперактивністю демонструють труднощі в плануванні власної діяльності, прогнозуванні наслідків та управлінні емоційними реакціями, що ускладнює їхню соціальну адаптацію та навчальну діяльність.

Нейропсихологічний підхід розглядає гіперактивність як результат дисфункції лобових часток головного мозку, відповідальних за виконавчі функції. Порушення в роботі префронтальної кори призводить до зниження здатності контролювати власну поведінку, регулювати емоційні стани та здійснювати цілеспрямовану діяльність.

Медичні аспекти гіперактивності пов'язані з особливостями функціонування нервової системи. Встановлено, що у дітей з СДУГ спостерігаються порушення обміну нейромедіаторів, зокрема дофаміну та норадреналіну, що безпосередньо впливає на процеси збудження та гальмування в центральній нервовій системі.

Соціально–психологічний аспект гіперактивності характеризується наявністю комунікативних бар'єрів та труднощів соціальної взаємодії. Учні з гіперактивністю часто мають проблеми з встановленням тривалих дружніх стосунків, оскільки їхня поведінка може здаватися незбалансованою та непередбачуваною для оточення.

Клінічні дослідження виділяють декілька форм гіперактивності: переважно інактивну (з домінуванням уваги), переважно гіперактивну (з домінуванням рухової активності) та змішану форму, що поєднує обидва типи порушень. Кожна форма має специфічні прояви та потребує диференційованого підходу до корекції.

Вікова динаміка гіперактивності передбачає трансформацію симптомів протягом онтогенезу. Якщо в дошкільному та молодшому шкільному віці домінують рухові порушення, то в підлітковому періоді на перший план виступають когнітивні та емоційно–вольові особливості.

Психогенетичні дослідження довели, що гіперактивність має значну спадкову складову. Встановлено, що ймовірність виникнення СДУГ у дитини підвищується, якщо хтось з батьків мав подібні прояви в дитинстві.

Діагностика гіперактивності вимагає комплексного підходу та залучення фахівців різного профілю – психологів, неврологів, психіатрів. Стандартизовані методики включають спостереження, бесіди, психологічне тестування та нейропсихологічне обстеження [6, с.33-35].

Корекційна робота з гіперактивними учнями має бути максимально індивідуалізованою та враховувати особистісні особливості учня. Основними напрямками психолого–педагогічного впливу є розвиток саморегуляції, формування довільної уваги, навичок емоційного інтелекту та комунікативної компетентності.

Сучасні дослідження все частіше розглядають гіперактивність не як патологію, а як варіант індивідуального розвитку, що вимагає спеціально організованого супроводу. Позитивний потенціал гіперактивних дітей полягає в

їхній креативності, емоційній експресивності та здатності до нестандартного мислення.

Психолого–педагогічний супровід гіперактивних дітей передбачає створення спеціального освітнього середовища, яке мінімізує фактори, що провокують негативні поведінкові прояви, та максимально реалізує потенційні можливості учня.

Важливою умовою ефективної роботи є взаємодія всіх учасників освітнього процесу – батьків, педагогів, психологів та медичних фахівців. Тільки комплексний та послідовний підхід може забезпечити позитивну динаміку розвитку учня з гіперактивністю.

Міждисциплінарний характер вивчення гіперактивності зумовлює необхідність постійного вдосконалення діагностичних та корекційних технологій. Сучасна наука рухається в напрямку розроблення особистісно орієнтованих стратегій супроводу, які враховують індивідуальні особливості кожного учня (див. таблиця 1.1).

Таблиця 1.1 – Програма психологічного супроводу

Напрямок практичної роботи	Обґрунтування
Діагностична робота	Дослідження пізнавальної сфери, процесів уваги, пам'яті, мислення; Діагностика емоційно-вольової сфери, у тому числі, тривожності, агресивності, самоконтролю; Дослідження ставлення учня до оточення та відносин в колективі та родині .
Психокорекційна робота	Підбір заходів корекційно–розвивального типу за результатами діагностики, у тому числі, корекційна робота властивостей уваги, розвиток вміння довільної роботи тощо
Консультаційна робота	Індивідуальні консультаційні бесіди за виявленими напрямками роботи, уточнення психологічної проблематики (за потребою або за запитом), бесіди із батьками, вчителями, надання рекомендацій зі сприяння розвитку емоційно–вольової сфери учня

Психологічні механізми гіперактивності пов'язані з порушеннями регуляторних функцій та труднощами вольового контролю. Учні демонструють низьку здатність до самоорганізації, планування власної діяльності та прогнозування результатів.

Нейробіологічні дослідження виявили специфічні особливості функціонування мозку гіперактивних дітей, зокрема зміни в структурі та активності префронтальної кори, що відповідає за виконавчі функції та саморегуляцію [7, с.66].

Соціальна адаптація гіперактивних дітей потребує спеціально організованого середовища, яке б дозволяло учню реалізовувати власну активність у конструктивних формах та розвивати навички соціальної взаємодії.

Комунікативні особливості гіперактивних дітей характеризуються імпульсивністю, труднощами дотримання соціальних норм та правил взаємодії. Це ускладнює процес встановлення тривалих міжособистісних стосунків.

Педагогічні стратегії роботи з гіперактивними дітьми мають бути гнучкими, передбачати диференційований підхід та створювати умови для розвитку позитивних особистісних характеристик (див. таблиця 1.2).

Таблиця 1.2 – Підходи щодо організації освітнього процесу

Підхід	Характеристика
1	2
Множинні (гнучкі) способи представлення навчального матеріалу	Педагог використовує різні засоби, щоб надати всім дітям інформацію, знання. Інформацію надає у кількох форматах: пояснює, організовує колективне обговорення, пропонує різні навчальні завдання, акцентуючи на візуальному, аудіальному і кінестетичному способах сприйняття тощо.
Множинні способи представлення результату	Учні мають різні можливості для демонстрації набутих знань, умінь і навичок. Педагог використовує різні методи чи способи оцінювання на додаток до звичних письмової контрольної або тесту. Наприклад, вербальні та/або візуальні презентації, що дозволяють учням чітко викласти свої думки, аргументувати свою точку зору, відповідати на запитання

Кінець таблиці 1.2

1	2
Множинні способи залучення (участі)	Дають змогу врахувати інтереси всіх дітей, створити для них належні виклики і посилити мотивацію. Педагог має враховувати відмінності між дітьми, зокрема їхні індивідуальні потреби, тип навчання, здібності та інтереси, щоб не лише задовольняти потреби кожної учня, а й допомагати їм виявити свої сильні сторони і зрозуміти слабкі

Превентивні заходи щодо подолання гіперактивності включають ранню діагностику, індивідуальний супровід, розвиток компенсаторних механізмів та формування адаптивних стратегій поведінки.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з поглибленим вивченням нейробіологічних механізмів гіперактивності, розробкою інноваційних корекційно–розвивальних технологій та пошуком ефективних стратегій соціалізації.

Таким чином, перспективи подальших досліджень пов'язані з поглибленим вивченням нейробіологічних механізмів гіперактивності, розробкою інноваційних корекційно–розвивальних технологій та пошуком ефективних стратегій соціалізації.

1.2. Особливості організації навчання учнів з гіперактивністю на уроках технологій

Організація навчання учнів з гіперактивністю на уроках технологій є складним і багатогранним педагогічним процесом, що вимагає глибокого розуміння психофізіологічних особливостей таких дітей та застосування спеціальних корекційно–розвивальних технологій.

Специфіка навчання учнів з гіперактивністю на уроках технологій полягає в необхідності створення динамічного освітнього середовища, яке б

мінімізувало негативні прояви синдрому дефіциту уваги та гіперактивності та максимально реалізувало потенційні можливості учня.

Психолого–педагогічні особливості учнів з гіперактивністю визначають особливу методику викладання на уроках технологій. Учні демонструють підвищену рухову активність, труднощі з концентрацією уваги, імпульсивність та низький рівень самоконтролю, що вимагає розроблення диференційованих педагогічних стратегій. Методологічний підхід до навчання передбачає трансформацію традиційної системи викладання через впровадження особистісно орієнтованих технологій, які враховують індивідуальні особливості сприйняття, переробки інформації та практичної діяльності гіперактивних учнів. Перехід від традиційних моделей викладання до особистісно орієнтованих технологій є невід'ємною частиною процесу викладання технологій.

Дидактичні принципи організації уроків технологій для учнів з гіперактивністю ґрунтуються на створенні варіативного освітнього простору з чіткою структурою, послідовністю завдань та алгоритмізацією навчальної діяльності. Особливого значення набуває просторова організація робочого місця. Для гіперактивних дітей рекомендується обирати місця подалі від джерел потенційного розсіювання уваги, забезпечувати достатній рівень освітлення та комфортну робочу зону [8, с.18-20].

Найкраще посадити учня під час заняття, по можливості, поряд з дорослим. Оптимальне місце для гіперактивного учня – в центрі класу, навпроти дошки, він завжди повинен перебувати перед очима вчителя. Йому треба надати можливість швидко звертатися до вчителя за допомогою у випадках труднощів.

Методика проведення уроків технологій має передбачати часту зміну видів діяльності, використання практико-орієнтованих завдань, впровадження елементів гейміфікації та створення ситуацій успіху для кожного учня. (див. таблиця 1.3)

Таблиця 1.3 – Методики проведення уроків технологій

Елемент методики	Приклад	Пояснення
1	2	3
Часта зміна видів діяльності	Урок з виготовлення дерев'яної ложки: 1. Ознайомлення з породами дерева та їх властивостями (5 хв). 2. Розгляд зразків та ескізів ложок (7 хв). 3. Перенесення контуру на заготовку (5 хв). 4. Грубе вирізання форми (10 хв). 5. Тонке різьблення та шліфування (15 хв). 6. Оздоблення (моріння, лакування) (5 хв).	Різноманітні види діяльності (від теоретичного ознайомлення до практичної обробки) утримують увагу учнів та розвивають різні навички. Короткі проміжки часу на кожну операцію запобігають втомі.
Практико–орієнтовані завдання	Завдання: Створити дерев'яну підставку під гаряче з елементами різьблення.	Учні самостійно розробляють ескіз, обирають породу дерева, виконують розмітку, різьблення та оздоблення. Результат має практичне застосування в побуті. Можна запропонувати створити підставку в певному стилі (наприклад, гуцульському).
Впровадження елементів гейміфікації	Конкурс на кращий ескіз: Учні презентують свої ескізи, клас голосує за найкращі. Переможець отримує додаткові бали або заохочення. «Різьбярський турнір»: Змагання на швидкість та якість виконання певного елемента різьблення (Використання балів/наліпок: За кожний успішно виконаний етап роботи учні отримують бали або наліпки. Наприкінці уроку підраховуються бали та визначаються переможці.	Ігрові елементи стимулюють учнів до активної участі в процесі навчання, підвищують мотивацію та створюють позитивну атмосферу. Конкурсний елемент сприяє розвитку здорової конкуренції та прагнення до вдосконалення.

Кінець таблиці 1.3

1	2	3
Приклади завдань з художньої обробки деревини, що поєднують всі три елементи:	Створення дерев'яної рамки для фотографії: учні отримують завдання створити рамку з елементами різьблення, дотримуючись певного стилю. На уроці відбувається швидка зміна видів діяльності: розгляд зразків, створення ескізу, розмітка, різьблення, шліфування, оздоблення. Проводиться конкурс на кращу рамку, а також враховується швидкість та якість виконання окремих етапів роботи. Виготовлення дерев'яної іграшки: Учні створюють просту дерев'яну іграшку (наприклад, коника або пташку) з елементами різьблення та розпису. На уроці чергуються етапи вирізання, шліфування, різьблення та розпису. Проводиться конкурс на найоригінальнішу іграшку.	Ці приклади показують, як можна інтегрувати всі три елементи методики в один урок, що робить навчання більш цікавим та ефективним.

Важливим аспектом є диференціація навчальних завдань з урахуванням індивідуальних особливостей гіперактивних дітей. Завдання мають бути чітко структуровані, мати покроковий алгоритм виконання та визначені часові межі.

Комунікативна стратегія педагога повинна базуватися на принципах позитивного підкріплення, створення атмосфери емоційної підтримки та поступового нарощування складності навчальних завдань.

Психофізіологічні особливості гіперактивних учнів вимагають упровадження здоров'язберігаючих технологій на уроках технологій. Необхідним є проведення фізкультхвилинок, динамічних пауз та вправ на релаксацію. Особливу увагу слід приділяти формуванню навичок самоконтролю та саморегуляції. На уроках технологій доцільно використовувати техніки зняття емоційного напруження, навчати учнів прийомам довільної регуляції власної поведінки. (див. таблиця 1.4)

Таблиця 1.4 – Приклади застосування здоров'язберігаючих технологій при роботі з гіперактивними дітьми

Здоров'язберігаюча технологія	Застосування на уроках трудового навчання	Адаптація для гіперактивних учнів	Пояснення
1	2	3	4
<p>Організація навчального простору</p>	<p>Добре освітлене та провітрюване приміщення. Зручні робочі місця, що відповідають зросту учнів. Наявність необхідних інструментів та матеріалів.</p>	<p>Мінімізація візуальних та слухових подразників (прибрати зайві предмети, забезпечити тишу або фонову музику без слів). Чітко визначене та організоване робоче місце з індивідуальними контейнерами для матеріалів. Забезпечення можливості для руху (вільний простір, килимки для розминки).</p>	<p>Створення комфортних та безпечних умов для роботи. Зменшення відволікаючих факторів.</p>
<p>Динамічні паузи та фізкультхвилинки</p>	<p>Короткі фізичні вправи для зняття напруги та втоми. Вправи для очей та покращення кровообігу.</p>	<p>Короткі та часті перерви на рух (кожні 15-20 хвилин). Вправи, що залучають великі групи м'язів (стрибки, присідання, нахили). Використання тактильних вправ (м'ячики-антистрес, масажні килимки).</p>	<p>Задоволення потреби в русі, зняття м'язової та психоемоційної напруги, покращення концентрації уваги.</p>

Продовження таблиці 1.4

1	2	3	4
Зміна видів діяльності	Чергування різних видів роботи (практична, теоретична, творча). Використання різних методів навчання (ігри, вікторини, проекти).	Короткі етапи роботи з чіткими інструкціями. Залучення до активної діяльності (допомога в організації, роздача матеріалів). Використання елементів гри та змагання (з урахуванням індивідуальних особливостей).	Запобігання монотонності та втомі, підтримання інтересу до навчання.
Індивідуальний підхід	Врахування індивідуальних особливостей та потреб учнів. Диференціація завдань за рівнем складності. Створення ситуацій успіху для кожного учня.	Короткі та чіткі індивідуальні інструкції. Позитивне підкріплення та похвала за кожний успіх. Надання можливості для вибору виду діяльності або матеріалів.	Створення комфортних умов для навчання з урахуванням індивідуальних потреб. Підвищення мотивації та самооцінки.
Психологічний комфорт	Створення доброзичливої та підтримуючої атмосфери. Запобігання конфліктам та стресовим ситуаціям. Формування позитивної мотивації до навчання.	Чіткі правила поведінки та послідовне їх дотримання. Попередження про зміни в розкладі або діяльності. Використання технік релаксації та саморегуляції.	Створення безпечного та комфортного психологічного середовища. Зменшення рівня тривожності та імпульсивності.

Кінець таблиці 1.4

1	2	3	4
Ергономіка	Правильна організація робочого місця з урахуванням антропометричних даних учнів. Використання зручних інструментів та матеріалів.	Забезпечення можливості для зміни положення тіла під час роботи. Використання спеціальних підставок, тримачів, що зменшують навантаження на м'язи та суглоби.	Запобігання розвитку порушень опорно-рухового апарату та зору.
Профілактика стомлення очей	Регулярні вправи для очей. Дотримання правил освітлення. Обмеження часу роботи з дрібними деталями.	Використання контрастних матеріалів. Часті перерви для відпочинку очей. Виконання вправ для очей з використанням візуальних стимулів (наприклад, слідкування за рухомим предметом).	Збереження зору та запобігання розвитку втоми очей.

Методичний супровід навчання передбачає розроблення індивідуальних освітніх траєкторій, які враховують не лише навчальні можливості, але й потенційні творчі здібності гіперактивних дітей.

Корекційно-розвивальний компонент уроків технологій має бути спрямований на розвиток дрібної моторики, просторового мислення, формування практичних навичок та підвищення рівня навчальної мотивації. Взаємодія педагога з учнями повинна базуватися на принципах партнерства, довіри та взаємоповаги. Важливо створювати ситуації, в яких гіперактивні учні можуть проявити власні сильні сторони.

Технологічний процес на уроках має бути максимально унаочненим, супроводжуватися демонстраційними матеріалами, відеоінструкціями та покроковими алгоритмами виконання практичних завдань [9, с.27].

Оцінювання навчальних досягнень учнів з гіперактивністю потребує створення особливої системи заохочень, яка б мотивувала учня до навчальної діяльності та сприяла формуванню позитивної навчальної мотивації: вербальна похвала, невербальні заохочення, матеріальні заохочення (наліпки, стікери, печатки, додатковий час на улюблену діяльність (наприклад, малювання або читання), система жетонів або балів, визнання досягнень (виставка робіт учня на стенді в класі або школі, похвала перед класом (з урахуванням індивідуальних особливостей учня, деякі учні можуть відчувати дискомфорт від публічної уваги, грамоти або дипломи за досягнення в певній галузі), створення індивідуального плану розвитку:

Міждисциплінарний підхід передбачає тісну взаємодію вчителя технологій з психологом, класним керівником та батьками для забезпечення комплексного супроводу гіперактивного учня.

Психологічний супровід на уроках технологій включає формування адекватної самооцінки, розвиток емоційного інтелекту, навичок комунікації та співпраці в колективі. Методичні прийоми мають бути спрямовані на поступове формування у гіперактивних учнів здатності до самоорганізації, планування власної діяльності та прогнозування результатів.

Креативний потенціал гіперактивних дітей може бути реалізований через впровадження проєктних технологій, створення ситуацій творчого пошуку та експериментування на уроках технологій. Наприклад метод мозкового штурму, започаткований А. Осборном, ґрунтується на спостереженні за творчими особистостями та їх поділом на дві категорії: генератори ідей та критики–аналітики. Осборн запропонував створювати окремі групи для кожної з цих ролей – генераторів та експертів – з метою ефективного пошуку рішень проблем. Важливою умовою ефективності навчання є створення позитивного емоційного фону, атмосфери підтримки та взаєморозуміння, що сприяє розкриттю індивідуальних здібностей учнів.

Урахування нейропсихологічних особливостей гіперактивних дітей дозволяє розробляти індивідуально орієнтовані методики навчання, які компенсують наявні труднощі та розвивають потенційні можливості.

Комплексний підхід до організації навчання гіперактивних учнів на уроках технологій забезпечує не лише освітню результативність, але й сприяє їхній соціальній адаптації, особистісному зростанню та розвитку життєвих компетентностей.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням інноваційних педагогічних технологій навчання учнів з гіперактивністю, впровадженням адаптивних методик та пошуком ефективних стратегій педагогічного супроводу.

Таким чином, комплексний підхід до організації навчання гіперактивних учнів на уроках технологій забезпечує не лише освітню результативність, але й сприяє їхній соціальній адаптації, особистісному зростанню та розвитку життєвих компетентностей.

1.3. Досвід вчителів технологій щодо організації навчання осіб з гіперактивністю

Зарубіжні дослідження підтверджують ефективність таких підходів у роботі з дітьми з гіперактивністю. Наприклад, педагог і психолог з Великобританії, професор Джуліан Леві, акцентує увагу на важливості створення адаптованого навчального середовища для таких учнів. Він пропонує впроваджувати індивідуальні навчальні програми, що враховують специфіку розвитку кожного учня. Леві підкреслює, що ключовим моментом є підтримка вчителя, який повинен не тільки адаптувати методику навчання, але й створювати позитивну атмосферу для кожного учня [24, с.13].

Також варто відзначити досвід американського психолога та педагога Дженніфер Сміт, яка активно працює над розробкою методів підтримки дітей з гіперактивністю. Вона наголошує на використанні нейронаукових методик для покращення концентрації уваги у дітей. Сміт рекомендує впроваджувати технології нейропсихологічного тренінгу, що дозволяють дітям краще контролювати свої емоції та поведінку, що є важливим аспектом у роботі з дітьми, що мають проблеми з гіперактивністю [24, с.14].

Інтеграція зарубіжного досвіду в українську систему освіти є важливим етапом у розвитку педагогічних методик для дітей з гіперактивністю. Завдяки використанню інноваційних підходів, таких як нейропсихологічний тренінг або індивідуально підібрані програми навчання, можна значно покращити результативність навчання дітей з гіперактивністю. Це дозволяє знижувати стресові фактори та покращувати адаптацію учнів до навчального процесу [24].

Досвід вітчизняних вчителів технологій щодо організації навчання осіб з гіперактивністю є складним і багатогранним педагогічним феноменом, що вимагає глибокого розуміння психофізіологічних особливостей таких учнів та застосування інноваційних корекційно–розвивальних технологій.

Практичний досвід педагогів розкриває професійні стратегії роботи з гіперактивними дітьми, які передбачають індивідуальний підхід, створення спеціального освітнього середовища та впровадження диференційованих методик навчання на уроках технологій.

Психолого–педагогічні спостереження вчителів свідчать, що ефективність навчання гіперактивних учнів безпосередньо залежить від здатності педагога трансформувати традиційні методи викладання, урахувавши особливості нейродинамічних процесів та когнітивного розвитку учня.

Методологічний підхід до організації навчального процесу базується на принципах особистісно орієнтованої педагогіки, яка розглядає гіперактивність не як обмеження, а як варіант індивідуального розвитку, що потребує спеціального психолого–педагогічного супроводу [9, с.30].

Провідні вчителі технологій розробляють авторські методики навчання, які включають алгоритмізацію навчальної діяльності, чітку структурування завдань, упровадження елементів гейміфікації та створення ситуацій успіху для кожного учня.

Комунікативні стратегії педагогів передбачають формування позитивного емоційного контакту з гіперактивними дітьми, використання техніки позитивного підкріплення, створення атмосфери підтримки та взаєморозуміння в освітньому середовищі.

Практичний досвід показує, що ефективність навчання гіперактивних учнів значною мірою залежить від просторової організації робочого місця, яка має мінімізувати фактори розсіювання уваги та забезпечувати комфортні умови для навчальної діяльності.

Методичні прийоми вчителів технологій спрямовані на поступове формування у гіперактивних дітей навичок самоконтролю, довільної регуляції поведінки, розвиток дрібної моторики та просторового мислення через спеціально підібрані практичні завдання.

Педагогічні спостереження підтверджують необхідність упровадження здоров'язберігаючих технологій, які включають динамічні паузи, фізкультхвилинки, техніки релаксації та зняття емоційного напруження на уроках технологій.

Інноваційний досвід учителів передбачає розроблення індивідуальних освітніх траєкторій, які враховують не лише навчальні труднощі, але й потенційні творчі здібності гіперактивних дітей, створюючи умови для їхньої самореалізації.

Міждисциплінарний підхід у роботі педагогів включає тісну взаємодію з психологами, батьками та іншими фахівцями для забезпечення комплексного супроводу гіперактивного учня в освітньому просторі.

Професійна рефлексія вчителів технологій виявляє, що успішність навчання гіперактивних учнів залежить від здатності педагога бути гнучким, креативним, емпатійним та готовим постійно вдосконалювати власні методичні

прийоми. Узагальнення педагогічного досвіду демонструє, що корекційно–розвивальний компонент уроків технологій має бути спрямований на розвиток соціальних навичок, емоційного інтелекту та формування адаптивних стратегій поведінки [10, с.20].

Перспективи професійного розвитку вчителів технологій пов'язані з постійним вивченням інноваційних педагогічних технологій, упровадженням адаптивних методик та пошуком ефективних стратегій навчання гіперактивних учнів.

Організація навчання осіб з гіперактивністю на уроках технологій є складним і відповідальним завданням, що вимагає від педагогів індивідуального підходу та адаптації методів навчання. Вчителі технологій, працюючи з такими учнями, стикаються з певними труднощами, пов'язаними з їхнім схильністю до імпульсивних реакцій, труднощами в концентрації уваги та організації своєї діяльності. Тому важливо, щоб педагог був готовий використовувати різноманітні методи та засоби, що допомагають таким учням ефективно засвоювати матеріал.

Дослідження, що стосуються гіперактивності у дітей, є предметом уваги багатьох вітчизняних і зарубіжних учених, психологів та педагогів. Вітчизняні фахівці, зокрема Мельник К. А., Буланда Ю. О. та Гавришко С. Г. зробили суттєвий внесок у розробку підходів до навчання дітей з гіперактивністю. На основі їхніх праць було створено низку методичних рекомендацій і підходів, які дозволяють не тільки ефективно працювати з учнями, що мають труднощі з концентрацією, але й створювати сприятливу атмосферу для їхнього розвитку. Серед основних принципів є створення структурованого та передбачуваного навчального середовища, яке, за словами Мельник, допомагає знизити рівень стресу у дітей з гіперактивністю [6].

Ще одним важливим підходом, який розробляла Буланда Ю. О., є впровадження мотиваційних технологій в навчальний процес. Вона підкреслює, що для дітей з гіперактивністю важливо використовувати елементи ігрових методик, змагання та співпрацю в рамках уроку, що дозволяє дітям

зосереджуватися та розвивати соціальні навички. Буланда вважає, що через такі методи учні можуть краще розвивати свої здібності та знижувати рівень емоційної напруги. Її дослідження також показують, що такі підходи можуть поліпшити взаємодію учнів з іншими дітьми та з навчальним матеріалом [7].

Гречко Л. М одна з провідних фахівців у сфері роботи з дітьми з гіперактивністю, наголошує на важливості адаптації навчальних матеріалів для таких учнів. Вона пропонує використовувати мультимедійні ресурси та інтерактивні завдання, що дають можливість дітям краще сприймати навчальний матеріал через візуальні та сенсорні канали. Використання кольорових схем, ілюстрацій та спеціальних програм допомагає зменшити когнітивне навантаження та стимулює учнів до активної участі в навчальному процесі. Такий підхід дозволяє уникнути перевантаження та покращити запам'ятовування важливої інформації [10].

Комарова І. О., що займається розробкою методик для роботи з учнями, які мають труднощі з концентрацією, пропонує використовувати інтерактивні технології, такі як віртуальні майстерні. У цих майстернях учні можуть моделювати технологічні процеси та вивчати матеріал через сенсорні канали, що значно підвищує ефективність сприйняття та засвоєння знань. За допомогою таких технологій учні не тільки отримують теоретичні знання, а й активно взаємодіють з матеріалом, що сприяє кращому засвоєнню інформації. Це дозволяє створити більш динамічне та цікаве навчальне середовище [14].

Гавришко С. Г., який досліджує психологічні аспекти навчання дітей з гіперактивністю, акцентує увагу на необхідності створення підтримувальної атмосфери в класі. Він підкреслює, що для таких учнів важливою є не тільки академічна допомога, а й емоційна підтримка з боку вчителів. Стратегії зниження стресу, такі як короткі фізичні вправи та перерви для відпочинку, дозволяють учням з гіперактивністю зняти напруження та відновити свою увагу. Гавришко пропонує використовувати ці методи на постійній основі для забезпечення більш комфортного та ефективного навчання [18].

Берегова Н. П. зазначає важливість зворотного зв'язку в навчальному процесі для учнів з гіперактивністю. Вона рекомендує застосовувати анкети та опитування серед учнів для виявлення їхніх навчальних потреб та оцінки ефективності застосованих методик. Завдяки такому підходу педагоги можуть коригувати свої стратегії навчання та індивідуально налаштовувати процес. Це дає змогу враховувати специфіку кожного учня та забезпечувати йому необхідні умови для успішного навчання [20].

Єварницький І А. у своїх дослідженнях наголошує на важливості комплексного підходу до навчання дітей з гіперактивністю. Він зазначає, що під час розробки навчальних програм необхідно враховувати не лише фізіологічні, але й психологічні особливості учнів. Єварницький пропонує поєднувати традиційні методи навчання з новітніми технологіями, щоб створити більш ефективне навчальне середовище. Він також підкреслює важливість розвитку самоконтролю та організаторських здібностей у таких дітей [23].

Василинка М. І. акцентує увагу на розвитку вмінь планувати та організовувати діяльність у дітей з гіперактивністю. Вона пропонує застосовувати завдання, що вимагають поетапного виконання, що сприяє розвитку навичок саморегуляції. Цей підхід дозволяє дітям не лише засвоїти навчальний матеріал, а й формувати важливі організаційні навички, що допомагають їм у подальшому житті. Василинка також підкреслює, що саморегуляція є ключовим аспектом у навчанні таких учнів [27].

Бігун Н. І., авторка численних досліджень з теми гіперактивності, пропонує застосовувати методику ігор та завдань з елементами творчості. Вона вважає, що ці методи допомагають дітям зберігати фокус на навчанні та підтримувати інтерес до процесу. Ігрові технології сприяють не лише зниженню стресу, але й розвитку емоційної зрілості у дітей. Бігун наголошує, що такий підхід дозволяє легше адаптуватися до шкільного середовища і полегшує взаємодію з однолітками [20].

Система освіти, яка враховує ці підходи та методики, дозволяє забезпечити успішну інтеграцію дітей з гіперактивністю в загальноосвітній процес. Важливо, щоб ці методики були адаптовані до реалій українських шкіл і враховували специфіку соціального та культурного контексту. Врахування індивідуальних особливостей дітей, їхніх потреб та можливостей є ключовим фактором для досягнення успіху в навчанні [28].

Тільки через використання комплексного підходу до навчання дітей з гіперактивністю можна досягти максимальних результатів і забезпечити кожному учню можливість для розвитку та самореалізації. Вчителі, які володіють знаннями та навичками роботи з такими дітьми, можуть створювати умови для їхнього успішного навчання та розвитку в суспільстві [27]. Педагоги, які працюють з дітьми з гіперактивністю, часто стикаються з проблемою нестабільної уваги учнів, тому важливо створювати для них середовище, яке стимулює їхнє зацікавлення та дає можливість проявити себе. Використання мультимедійних засобів, інтерактивних завдань та групових робіт допомагає таким учням краще концентруватися на завданнях і одночасно розвивати важливі соціальні навички.

Вчителі технологій, які працюють із дітьми з гіперактивністю, також відзначають важливість мотиваційних факторів, таких як можливість отримання винагород або вибору завдання. Це дозволяє учням не тільки контролювати свою діяльність, але й відчувати себе більш впевненими в навчальному процесі, що значно покращує їхній загальний результат.

Також важливим аспектом є наявність системи зворотного зв'язку як для учнів, так і для їхніх батьків. Постійна взаємодія між вчителем і батьками допомагає коригувати підхід до навчання і дає змогу враховувати всі індивідуальні потреби учня. У результаті цього підходу підвищується ефективність навчання і відбувається зниження рівня стресу в учнів з гіперактивністю.

Таким чином, постійна взаємодія між вчителем і батьками допомагає коригувати підхід до навчання і дає змогу враховувати всі індивідуальні

потреби учня. У результаті цього підходу підвищується ефективність навчання і відбувається зниження рівня стресу в учнів з гіперактивністю.

РОЗДІЛ 2 ТЕХНОЛОГІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ УЧНІВ З ГІПЕРАКТИВНІСТЮ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

2.1 Комплект завдань для учнів з гіперактивністю під час художньої обробки деревини

Учні з гіперактивністю демонструють аналогічний одноліткам рівень інтелектуального розвитку, проте стикаються з об'єктивними труднощами в навчанні, обумовленими особливостями їхньої пізнавальної діяльності. Їм важко зосередитися на поясненнях вчителя і утримувати увагу на виконанні завдань протягом тривалого часу. Також для них характерна підвищена рухова активність, що виявляється в постійному русі і неможливості спокійно сидіти на уроці. Імпульсивність проявляється в необдуманих діях і незавершеності розпочатих справ.

Такі особливості поведінки часто помилково асоціюються з невихованістю або негативними рисами характеру. Однак, ймовірно, вони є симптомами розладів, пов'язаних з гіперактивністю. Важливо розуміти, що каральні заходи та ігнорування проблеми не приносять позитивних результатів в роботі з такими учнями. Натомість, необхідно застосовувати спеціальні методи та прийоми навчання, адаптовані до їхніх індивідуальних потреб та пізнавальних особливостей.

Учень з гіперактивністю не розуміє завдання, важко засвоює будь-які нові навички. Досить часто самооцінка гіперактивних учнів занижена. Ці симптоми помітно впливають на рівень успішності учня у навчанні. Якщо такі учні не отримуватимуть достатньо уваги, то підсумок передбачуваний відсутність необхідних знань та, як наслідок, погані оцінки.

Для того, щоб працювати з учнями, які мають діагноз гіперактивність, цілком можливо, потрібно лише враховувати деякі особливості їхньої

поведінки а відтак досягнення найбільш ефективної форми організації навчальної діяльності таких та підбору цікавих завдань.

Через проблеми з увагою, імпульсивністю, учні потребують чітко структурованого середовища в навчальному класі. Ефективна робота у групі охоплює послідовні дії педагога, наявність чітких правил поведінки, передбачуваність в організації середовища та стилі викладання, побудову позитивних стосунків із учнем. Вчитель має бути «гнучким», терплячим і мудрим. У навчальному процесі запропонувати учням використовувати під час уроку різні види навчальних завдань які знову ж таки за допомогою їх уяви, яка розтоплює кригу нерозуміння, труднощів, перетворює складне на просте сприятиме отриманню хороших результатів . Адже завдання, яке виконується з натхненням, засвоюється швидко, запам'ятовується міцно, уявляється яскраво й тому пригадується легко.

Одним з найбільш дієвих та результативних шляхів засвоєння навчального матеріалу є виконання різноманітних завдань.

Навчальне завдання – це вид діяльності учня, які ставлять за мету формування і розвиток у них навичок та умінь застосовувати теоретичні знання, це форма втілення освіти, що дає змогу актуалізувати діяльність учня. [30].

При цьому механічне запам'ятовування замінюється логічним, матеріал розглядається у різних взаємозв'язках, засвоюються не окремі факти, а цілісна система знань. Але виконання завдань необхідне не лише в процесі засвоєння навчального матеріалу. Щоб знання стали основою формування вмінь та навичок, необхідно навчити учня з цими знаннями працювати: застосовувати їх для вирішення різноманітних завдань, шукати умови і межі застосування, перетворювати, доповнювати, видозмінювати, знаходити нові зв'язки, розглядати в нових моделях і контекстах тощо. На уроках з гіперактивними дітьми доцільно використовувати такі завдання як:

- проблемні завдання практичного спрямування;
- завдання творчого характеру;

– завдання на застосування набутих умінь і навичок у нових умовах.

Не треба давати учню з синдромом гіперактивності об'ємні завдання, краще розділіть їх на декілька невеликих частин. При цьому чітко дуже стисло потрібно окреслити умови виконання. Контролювати роботу над кожною частиною завдання, але не бути занадто суворим.

Навіть привернути увагу такого учня не так вже й просто. Деякі педагоги використовують для цього сигнали, наприклад, невеличкі дзвіночки. І обов'язково встановлюють зоровий контакт.

За можливості необхідно створювати такі ситуації, у яких учень з гіперактивністю зможе проявити свої сильні сторони та навіть стати експертом. Це буде чудовим стимулом та позитивно вплине на самооцінку школяра.

Оптимальною стратегією навчання учнів з гіперактивністю є залучення їх до активної діяльності. Специфіка їхньої пізнавальної діяльності унеможливує ефективне засвоєння інформації в пасивний спосіб, наприклад, під час тривалого сидіння за партою та прослуховування лекційного матеріалу. Для них характерний домінуючий кінестетичний канал сприйняття, що обумовлює необхідність перетворення навчального процесу на активну діяльність, яка передбачає безпосередню участь учня в процесі навчання через практичні завдання, експерименти, ігри та інші форми активної роботи. Такий підхід сприяє підвищенню мотивації до навчання, кращому засвоєнню знань та розвитку творчого потенціалу учнів з гіперактивністю.. На наш погляд реалізувати це можна лише у процесі трудової діяльності. У відповідності до навчальної програми для 10-11-х класів з технологій профільного рівня, спеціалізація «Деревообробка» у процесі вивчення розділ «Художня обробка деревини».

Зацікавити учня з гіперактивністю до навчання можна тільки в поєднанні з іншими учнями. Адже рух для них дуже важливий, саме виконання різних технічних прийомів та операцій під час художньої обробки деревини, постійна зміна інструменту та орнаменту, технічних прийомів, використання допоміжних засобів на зразок музичного супроводу чи наочності а у поєднанні

із цікавими завданнями якнайкраще сприятиме досягненню потрібного результату.

На наше переконання розробка та використання правильно підібраних завдань уможливить приведення гіперактивних учнів до того, щоб зосередити всю їх енергію в правильному напрямку.

До таких завдань ми відносимо:

- кейси;
- проблемні ситуації;
- кросворди;
- ребуси.

Кейс-метод використовується для того, щоб задіяти комунікативні та творчі здібності учнів, навчити їх здобувати знання та сформувати компетентності.

Суть завдання полягає в використанні конкретних випадків (ситуацій, історій, тексти яких називаються «кейсом») для спільного аналізу, обговорення або вироблення рішень учнями з певного розділу навчальної дисципліни.

Кейси (ситуаційні завдання) мають чітко виражений характер і мету. Як правило, вони пов'язані з проблемою або ситуацією, яка існувала чи і зараз існує. Це завжди моделювання життєвої ситуації, і те рішення, що знайде учасник кейса, може служити як відбиттям рівня компетентності і професіоналізму учасника, так і реальним рішенням проблеми.

Цінність кейсу полягає в тому, що він одночасно відображає не тільки практичну проблему, а й актуалізує певний комплекс знань, який необхідно засвоїти при вирішенні цієї проблеми.

Кейсом також називають спеціальний набір навчальних матеріалів, пред'явлених учню для вивчення (див. рисунок 2.1).

Рисунок 2.1 – Варіанти кейсів за ступенем складності

Кейс – це моделювання життєвої ситуації та її рішення, завдяки, якій учень зможе показати свій рівень компетентностей і професіоналізму. Зазвичай кейси не мають єдиного рішення. Учасник завжди може придумати безліч варіантів рішення цієї ситуації.

Використання кейсів на уроці дозволить вирішити такі завдання (див. Рисунок 2.2).

Рисунок 2.2 – Завдання, які вирішують кейси

Використовуючи ці методи учні мають можливість ставити запитання, на які їм потрібно знайти відповіді, щоб розв'язати різні проблеми. Учні можуть працювати індивідуально над кейсом завдань або колективно, що допомагає розвивати вміння поважати думку людей, їх вислуховувати та працювати в команді що дуже актуально для дітей з проявами гіперактивності.

До кейс-технологій відносяться різні методи (див. рисунок 2.3).

Рисунок 2.3 – Методи кейс-технологій

Кожен метод навчання має власні технологічні особливості, які відрізняють його від усіх інших. Однак, не дивлячись на це, є спільна риса – використання кожного з цих методів навчає учнів взаємодіяти один з одним і безпосередньо з вчителем.

Кейси можуть бути класифіковані виходячи із цілей і завдань процесу навчання. В цьому випадку можуть бути виділені такі типи кейсів (див. рисунок 2.4).

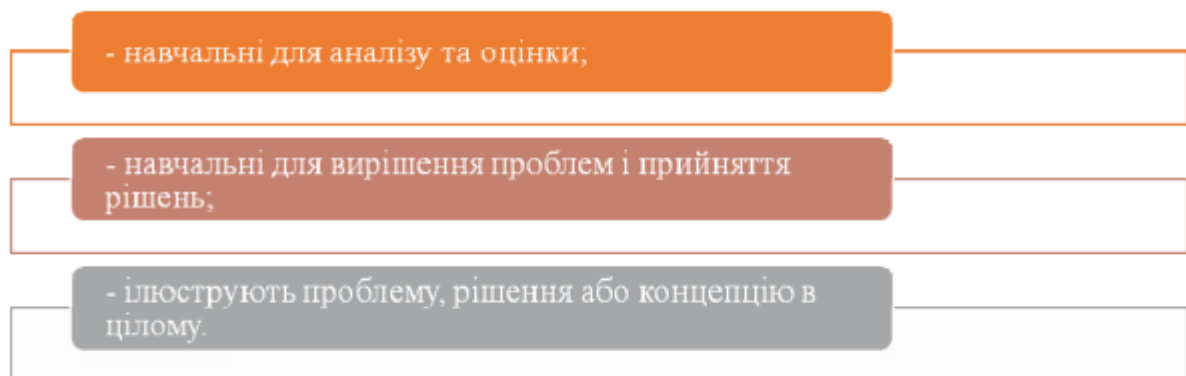

Рисунок 2.4 – Типи кейсів для навчання

Проведений аналіз уможливив виокремлення тих кейсів які на наш погляд є найбільш оптимальними для роботи із гіперактивними учнями а саме:

- кейс-випадок;
- кейс-вправа;
- кейс-ситуація.

Кейс-випадок – це короткий кейс, який розповідає про окремий випадок. Його можна використовувати під час заняття для того, щоб проілюструвати певну ідею або підняти питання для обговорення. Даний кейс можна прочитати дуже швидко і тому учням не треба готуватися вдома.

Кейс-вправа – надає учню можливість застосувати на практиці здобуті навички. Найчастіше використовується там, де необхідно провести кількісний аналіз.

Кейс-ситуація – класичний кейс, що вимагає від учня аналізу ситуації. В ньому найчастіше ставиться запитання: “Чому ситуація набула такого розвитку і її можна вирішити?”.

Кейс-ситуація, як правило, вимагає чимало часу для ознайомлення, тому з метою економії часу бажана попередня самостійна підготовка.

Оскільки у процесі художньої обробки деревини передбачено використання великої кількості наочного матеріалу, а науковці радять у роботі з гіперактивними учнями не використовувати об’ємних завдань а ділити їх на окремі частинки, ми пропонуємо використання під час занять таке завдання як кейс – випадок.

Наприклад: Вид кейса: кейс-випадок (основна мета – демонстрація того чи іншого поняття або тема для обговорення)

Тема: Художня обробка деревини, різьблення.

Анатолій Яковлев - майстер художньої обробки деревини. Творчість Анатолія Адольфовича - вельми знана в Україні та за її межами. В Туреччині, Бельгії, Польщі, Чехії, Латвії та інших країнах майстер презентував сучасне мистецтво української художньої обробки деревини, яке є невід’ємною та однією з найяскравіших складових культури нашого народу.

Дерев’яні вироби майстра знаходяться в музеях світу і приватних колекціях української та закордонної еліти. Історик за фахом, різьбяр за покликанням, серед творів майстра – скриньки, вази, годинники, картини, люльки, тарелі із державною символікою, шоломи, макети церков і козацька зброя.

Скільки робіт створив за життя не уявляє навіть сам майстер. Адже ніколи їх не рахував. На виготовлення кожного із них витратив дні, а то й роки. Так, невелику шкатулку розмірами 10 см х 5 см майстер виготовляє впродовж десяти днів. А гармату «Дар’я» довжиною 2,20 м та шириною 1 м створював протягом чотирьох років.

Зі своїми витворами митець відвідав не одну виставку в різних містах України. Побував навіть у Верховній Раді України. Майстер мав свій власний

стиль обробки деревини, виготовлені вироби не продавав а лише дарував, мав на те своє власне переконання.

За досягнення у педагогічній діяльності Анатолію Адольфовичу присвоєно звання «вчитель-методист». Відмінник народної освіти. У 2003 році – атестовано майстром народного мистецтва у Національній спілці народних майстрів України. У 2013 році нагороджений премією Хмельницької міської ради імені Богдана Хмельницького.

Працював викладачем Хмельницького національного університету де усі свої знання та уміння передавав студентам. У музеї вузу можна побачити вироби майстра та ознайомитись із його творчістю.

Новий погляд майстра на старовинне ремесло і досі додає йому поштовху і зацікавлює молодь.

Запитання кейсу:

- Оцініть значимість художньої обробки деревини для української культури.
- Визначте в загальних рисах кроки, необхідні для того щоб досягти успіху у художній обробці деревини різьбленням.
- Поясніть причини того, ручне виготовлення художніх виробів та їх оздоблення не втрачає своєї популярності ні в Україні ні за її межами.

Кейс передбачає дотримання наступних етапів організації заняття.

Перший етап – занурення у спільну діяльність.

Другий етап – організація спільної діяльності.

Третій етап – аналіз і рефлексія спільної діяльності.

Основним завданням першого етапу є формування мотивації до спільної діяльності, прояв ініціатив учасників обговорення. На початку заняття виявляються знання слухачами матеріалу кейса і зацікавленість в обговоренні. Виділяється основна проблема, що лежить в основі кейса, і вона співвідноситься з відповідною темою або розділом навчального предмету.

Основне завдання – організація діяльності щодо вирішення проблеми. Діяльність може бути організована в малих групах або індивідуально. Слухачі

розподіляються по тимчасовим малим групам для колективної підготовки відповідей на запитання протягом певного викладачем часу. У кожній малій групі (незалежно від інших груп) йде зіставлення індивідуальних відповідей, їх доробка, вироблення єдиної позиції, яка оформляється для презентації. Вчитель організовує і направляє загальну дискусію.

Останній етап – аналіз і рефлексія спільної діяльності. Основне завдання – проявити освітні та навчальні результати роботи з кейсом. Крім того, на цьому етапі аналізується ефективність організації заняття, проявляються проблеми організації спільної діяльності, ставляться завдання для подальшої роботи [31].

Щоб урок із художньої обробки деревини був цікавим і ефективним, на його різних етапах можна використати кросворди за темами уроку чи розділу.

Згідно із рекомендаціями фахівців у роботі з гіперактивними учнями як один із методів досягнення успішного результату це дати можливість учню проявити себе на уроці, щоб він відчув впевненість у своїх силах, саме кросворд має унікальну властивість дати таку можливість. Використання кросвордів дозволяє самостійно відшукувати відповіді на поставлені питання, пізнавати світ на інтуїтивному рівні.

Використання кросвордів дозволяє індивідуально та диференційовано підходити до учнів на уроці що дуже актуально у роботі з гіперактивними учнями. Школярі за власним бажанням починають звертатися за допомогою до підручників, додаткових посібників та іншої літератури й Інтернету. Розв'язування кросвордів це – своєрідна «гімнастика розуму». Вони розвивають і тренують пам'ять, загострюють допитливість, виробляють настирливість, здатність логічного мислення, аналізувати, порівнювати, виробляти вміння орієнтуватись в світі сучасної інформації.

Процес відгадування кросвордів і їх складання є своєрідною гімнастикою, що мобілізує і тренує розумові сили учня. Відгадування відточує і дисциплінує розум, привчаючи до чіткої логіки, до міркувань. Використання кросвордів можна розглядати як процес творчий, а тому, кросворди доцільні не

стільки для перевірки загальної ерудиції учнів, скільки для кращого засвоєння ними фактичного навчального матеріалу.

Навчальні кросворди можуть бути як узагальнюючі, так і підсумкові: їх питання охоплюють різноманітні вивчені теми. З методичної точки зору особливо доцільне складання тематичних кросвордів. Це вимагає високого рівня знань вибраної теми, вміння чітко формулювати визначення понять. Тематичні кросворди можна використати як для фронтальної, так і для індивідуальної роботи з учнями. Адже саме вони підвищують ефективність сприймання учнями навчального матеріалу, урізноманітнюють їхню навчальну діяльність, вносять у неї елемент цікавості.

Як свідчить практика використання кросвордів розширює світогляд, розвиває та активізує пізнавальні процеси дітей у тому числі із гіперактивними порушеннями (див. рисунок 2.5).

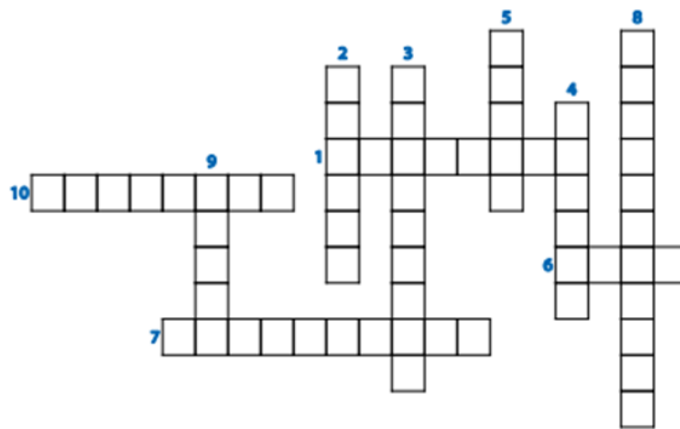

Рисунок 2.5 – Кросворд «Технологія оздоблення виробів геометричним різьбленням»

По горизонталі: 1. Властивість деревини відколюватися у напрямку шарів. 3. Повторювальний елемент виконаного орнаменту. 8. Тримачі для великих квадратних чи прямокутних деталей. 9. Кінцевий етап роботи з різьбленими виробами.

По вертикалі: 2. Узор, побудований з допомогою ритмічного чергування і об'єднання елементів. 4. Графічне зображення можливих варіантів майбутнього виробу як у загальному вигляді, так і з прорисовкою окремих частин деталей.

5. Внутрішня закономірність чергування певної кількості елементів. 6. Плоский посуд для перенесення страв. 7. Одна із складових виразності орнаменту, що позначає його характер. 10. Красивий і приємний загальнодоступний матеріал, який досить легко обробляється найпростішими інструментами.

Отже, кросворд – це своєрідна самоперевірка, цікавий тест. Навчальна роль кросвордів полягає в тому, що процес засвоєння нових знань здійснюється в ігровій ситуації, а позитивні емоції, що виникають в учнів у процесі розгадування кросвордів, сприяють попередженню перевантаження що дуже актуально для роботи з гіперактивними дітьми у процесі художньої обробки деревини.

Щоб у школярів не пропадав інтерес до розв'язання кросвордів, потрібно урізноманітнити їх зміст і форму подання.

Гіперактивні учні не сприймають заборон і покарань, зате чудово реагують на похвалу. Тому треба частіше хвалити за успіхи, навіть незначні, як правило, усі навчальні кросворди розв'язуються по пам'яті, і сама вказівка учителя на те, що учні впоралися із завданням без допомоги довідкової літератури, служить гарною похвалою та психологічним стимулом для них.

Сучасна школа покликана стимулювати активну діяльність учнів. Завдяки пошуковій, експериментальній, дослідницькій та проєктній діяльності учні вчаться встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, самостійно формулюють завдання та висновки з опрацьованого матеріалу. А щоб отримати якісний результат, необхідно відпрацьовувати вміння на простих та цікавих завданнях.

Ще один вид завдань які можна використовувати на уроках технології з метою актуалізації знань, мотивації учнів до навчання, а також на етапі узагальнення та систематизації знань є ребуси.

Ребус – це своєрідна загадка, головоломка, в якій серед малюнків, символів, літер, знаків ховається певне слово чи словосполучення. Завдання учня – знайти логічний зв'язок між зображеннями та розпізнати зашифроване слово.

Таку роботу можна проводити у школах або ж ВНЗ, адже основна перевага ребусів – відсутність вікових обмежень. Під час вивчення художньої обробки деревини у старшій школі використання такого типу завдань у роботі з гіперактивними учнями має ряд своїх переваг які мають позитивний вплив на організацію навчання. Основним є те що у такому виді завдань кожен може знайти для себе щось казкове, таємниче й захопливе, а позитивний результат лише підсилить інтерес до роботи (див. рисунок 2.6).

Рисунок 2.6 – Ребус «Випалювання»

Ребуси можна використовувати на етапі актуалізації знань, під час опанування нової теми, або під час закріплення матеріалу з навчального розділу. Творчу діяльність можна організувати в парах, малих групах, на картках у вигляді самостійної роботи (див. рисунок 2.7).

Рисунок 2.7 – Ребус «Орнамент»

Переваги роботи з ребусами недооцінені, адже вони допомагають розширювати кругозір учня, збільшують словниковий запас, в ігровій формі тренують пам'ять, мислення та інтуїцію, розвивають кмітливість, логічне мислення. Систематична та плідна робота з ребусами у різних галузях сприяє розвитку нестандартного мислення, а творче опрацювання отриманих результатів – розвитку монологічного та діалогічного мовлення. Вчитель не зупиниться на відповіді учня в одне слово, а обов'язково поставить супутнє запитання, запропонує висловити свою думку, або через метод «Припущення» вислухає думки учня.

Стимулювати активність учнів та формувати пізнавальний інтерес до уроків технології можна завдяки розкриттю практичної значущості знань, використанню проблемних завдань й запитань.

Проблемне навчання є однією з систем пізнання, що дозволяє перевести школяра з позиції пасивного сприйняття знань на позиції активного їх засвоєння і застосування, зблизити процеси пізнання і навчання.

Проблемність – характерна риса проектно-технологічної діяльності. Адже не випадково, спочатку цей метод називався «методом проблем» або «методом цільового акту». В процесі навчання школярів проектній діяльності учитель вводить учнів в проблему, формулює її, створює проблемні ситуації, допомагає знайти методи рішення навчальних проблем, за допомогою навідних питань залучає учнів до діалогу, розкриває причинно-наслідкові зв'язки технологічних процесів і явищ, надає допомогу у формулюванні висновків.

Завдяки наведеним ознакам проблемного навчання ми дійшли висновку що проблемна ситуація як вид завдання для гіперактивних учнів в процесі художньої обробки деревини матиме свою ефективність.

На уроках технологій у процесі проектно-технологічної діяльності учням доводиться вирішувати такі проблеми:

- 1 яку тему обрати для власного проекту;
- 2 яку модель та конструкцію обрати для власного творчого виробу;
- 3 як розробити технологію виготовлення власного творчого виробу;

4 які інструменти та матеріали доцільно застосовувати;

5 як провести економічний розрахунок виробу;

6 як оформити звіт власного проекту та ін.

Таким чином можна стверджувати, що проблеми – це складові частини кожного проекту. «Тільки реальна проблема є проектом, проте кожен проект не тільки проблема» [31, с.114].

З метою зацікавлення гіперактивних учнів на уроках з художньої обробки матеріалів ми пропонуємо створення проблемних ситуацій завдяки яким суб'єкт хоче розв'язати складні для себе задачі, але йому не вистачає відповідної інформації (знань) і він самостійно повинен її відшукати. Головний елемент проблемної ситуації – невідоме, нове, те, що повинно бути відкрите, пізнане для правильного виконання завдання, для виконання потрібної дії. З точки зору психології це і служить передумовою для появи розумової активності по виявленню та вирішенню проблем.

Для прикладу на уроці учням для створення декоративного панно з використанням різних технік обробки деревини можна створити таку ситуацію.

Проблемна ситуація: «У вас є дерев'яна дощечка, різноманітні інструменти для обробки деревини та бажання створити унікальне панно. Але ви зіткнулися з проблемою: як поєднати різні техніки обробки деревини таким чином, щоб вони гармонійно доповнювали одна одну і створювали єдину композицію? Які матеріали та інструменти ви оберете для свого панно, щоб воно було не тільки красивим, але й міцним та довговічним?»

Мета проблемної ситуації: стимулювати творче мислення та пошук нестандартних рішень, розвивати вміння аналізувати завдання та обирати оптимальні способи його виконання, формувати навички планування роботи та співпраці в групі, закріпити знання про різні техніки обробки деревини та матеріали, виховувати естетичний смак та почуття композиції.

Можливі шляхи розвитку ситуації:

Мозковий штурм: учні пропонують різні ідеї щодо поєднання технік (випалювання, різьба, інкрустація, розпис), матеріалів (деревина різних порід, мозаїка, тканина) та інструментів.

Групова робота: клас ділиться на групи, кожна з яких обирає певну тему для свого панно і розробляє ескіз.

Практична робота: учні втілюють свої ідеї в життя, використовуючи різні інструменти та матеріали.

Презентація робіт: кожна група презентує своє панно, розповідає про обрані техніки та матеріали, обґрунтовує свій вибір.

Очікувані результати:

- Учні продемонструють знання різних технік обробки деревини та матеріалів.
- Розвинуть вміння планувати роботу, працювати в команді та презентувати результати.
- Створять оригінальні та естетично привабливі роботи.
- Отримають задоволення від процесу творчості та досягнення результату.

Ця проблемна ситуація дозволить учням з гіперактивністю не тільки закріпити теоретичні знання, але й розвинути практичні навички, творчі здібності та впевненість у собі.

Незважаючи на наявність спільних рис, обумовлених діагнозом, кожен учень з гіперактивністю має унікальні індивідуальні особливості, що вимагає від вчителя пошуку специфічного підходу до навчання. Спостереження за поведінкою учня, його реакціями на різні стимули та методи навчання дозволяє виявити найбільш ефективні стратегії взаємодії. Аналіз таких емпіричних даних дає змогу вчителю адаптувати навчальний процес до індивідуальних потреб учня, створюючи оптимальні умови для його розвитку та успішного засвоєння знань.

Таким чином, інтеграція різноманітних форм завдань, таких як кейси, проблемні ситуації, кросворди та ребуси, позитивно впливає на пізнавальну

активність учнів з гіперактивністю, сприяючи підвищенню їхньої мотивації до навчання та засвоєння нового матеріалу.

2.2. Методичні рекомендації застосування комплекту завдань на уроках з художньої обробки деревини

В умовах прискореного технологічного розвитку суспільства інвестиції в розвиток молодого покоління набувають першочергового значення. Сучасні навчальні заклади відіграють ключову роль у формуванні всебічно розвиненої особистості, здатної до ефективної соціалізації та самореалізації. Пріоритетним напрямом освітньої діяльності є розвиток життєвих компетенцій учнів на основі впровадження інноваційних педагогічних технологій. Адекватний рівень сформованості життєвих компетенцій забезпечує випускникам необхідні навички та вміння для успішної адаптації до динамічних умов сучасного життя та активної участі в розвитку країни.

Особливої уваги потребує реалізація цих підходів з учнями які мають порушення поведінки та пов'язані з ними труднощі у навчанні оскільки ще кілька років тому у навчальних класах гіперактивних учнів було 1–2 на клас, а зараз до цієї групи потрапляють же близько 8 учнів. І ця кількість постійно збільшується. Саме тому останні роки проблеми ефективності навчання гіперактивних учнів стає все більш актуальною.

Учні з гіперактивністю, що проявляється в підвищеній збудливості, дефіциті уваги, непосидючості та надмірній руховій активності, потребують специфічного підходу в навчанні. Їхня нездатність до тривалої концентрації уваги, імпульсивність та неусвідомлені дії створюють труднощі в освітньому процесі, як для самих учнів, так і для вчителів. Традиційна система навчання, що базується на чіткій регламентації та дисципліні, часто виявляється неефективною для роботи з гіперактивними дітьми, оскільки не враховує їхніх

психофізіологічних особливостей. Важливо розуміти, що підвищена рухова активність є природною потребою таких учнів, і замість постійного придушення її, необхідно знаходити соціально прийнятні способи її реалізації. Завдання вчителя полягає в тому, щоб спрямувати енергію учня в конструктивне русло, залучаючи його до активних форм навчання, які передбачають рух, зміну видів діяльності та стимуляцію різних каналів сприйняття. При цьому важливо навчити учня самоконтролю та вмінню свідомо керувати своєю поведінкою, знаходячи баланс між активністю та спокоєм. Оскільки гіперактивним учням важко звернути увагу на уроки, коли ви використовуєте традиційні методи навчання, потрібно запровадити інші стратегії, які залучатимуть їх до навчання.

Ці методичні рекомендації покликані допомогти вчителям ефективно застосовувати різні види навчальних завдань у роботі з гіперактивними учнями на уроках технології при вивченні художньої обробки деревини.

Однією з перспективних технологій навчання стає так звана кейс-технологія (case-study). Ця технологія являє собою синтез проблемного навчання, інформаційно-комунікативних технологій та методу проєктів.

Кейс-уроки – це інноваційний підхід у навчанні, тому що саме таким чином вирішується головна проблема закладів: як поєднати теорію з практикою і знання з компетенціями. За останні роки кейси досить широко поширилися у практиці навчання. Впровадження навчальних кейсів у практику освіти в даний час є досить актуальним завданням. Головне призначення кейс-технологій – розвивати здатність опрацьовувати різні проблеми і знаходити їх рішення, іншими словами навчитися працювати з інформацією.

Кейс-метод застосовується нарівні з іншими методами викладання. Чим вищий рівень освітньої програми, тим легше та ефективніше працювати з кейсами. Під час використання кейс-методу навчання необхідно дотримуватися певних правил складання кейса, брати до уваги особливості роботи з кейсом у різних вікових групах, дотримуватися організаційних правил роботи над кейсом у групі і, крім того, слід правильно визначити роль вчителя, оскільки

під час використання кейс-методу роль вчителя суттєво відрізняється від традиційної.

Вчитель перестає бути разом з учнем носієм «об'єктивного знання», яке він намагається передати учневі. Його головним завданням стає мотивація учнів на прояв ініціативи і самостійності. Він повинен організувати самостійну діяльність учнів, в якій кожен міг би реалізувати свої здібності та інтереси. Фактично він створює умови, «розвиваюче середовище», в якому стає можливим вироблення кожним учнем на рівні розвитку його інтелектуальних та інших здібностей певних компетенцій, у процесі реалізації ним своїх інтересів і бажань, докладених зусиль, взяття на себе відповідальності та здійснення дій в напрямку поставлених цілей.

Не дивлячись на різноманіття освітніх технологій, найвищим ступенем їх розвитку і втілення, системним виявом ефективності і результативності, на нашу думку, є урок як основна форма організації навчання у закладах освіти. На уроці набувають цілеспрямованого вияву всі способи і форми взаємодії вчителя й учнів, що прогнозуються процесуальною частиною технології [32].

Кілька порад, як починати занурення у кейс-методу:

- 1 Почніть з вирішення простого завдання («проблеми»).
- 2 Попрацюйте разом з учнями в ролі члена команди, обговоривши разом мету та розподіл обов'язків у групі.
- 3 Заздалегідь підготуйте та запропонуйте учням ресурси, які вони можуть використовувати для вирішення кейсу.
- 4 Заплануйте окремо час для зустрічей команд та їхньої роботи, щоб учні чітко могли проаналізувати загальний часовий ресурс та обсяг роботи.
- 5 Розробіть разом з учнями загальні правила роботи в командах.
- 6 Давайте можливість учням рефлексувати на кожному етапі вирішення проблеми [33].

Структура кейс-уроку

Проведення кейс-уроків відбувається відповідно до фіксованої структури, яка включає наступні етапи:

1 Введення в кейс. Ознайомлення учнів із ситуацією або проблемою, визначення цілей уроку.

2 Аналіз кейсу. Надання фактів і даних для детального розгляду проблеми, визначення ключових питань.

3 Обговорення. Групова дискусія та аналіз різних поглядів для формулювання рішень.

4 Рішення та рекомендації. Розробка і презентація можливих рішень, оцінка їх ефективності.

5 Висновки та рефлексія. Підбиття підсумків, обговорення висновків і можливого застосування знань у реальному житті.

Обсяг кейсів – від кількох речень до кількох сторінок. Організаційно-методичні засади кейс-методу забезпечує функціонально-діяльнісна модель, що відображає закономірності пізнавально-творчого процесу та функціонування проблемної ситуації (див.таблиця 2.1) [33].

Таблиця 2.1. Функціонально-діяльнісна модель кейс-методу

Етапи роботи з кейсом	Зміст діяльності на кожному етапі
Підготовчий	Створення кейсу, підбір запитань для його аналізу; підготовка інформаційного та методичного забезпечення роботи з кейсом.
Організаційний	Об'єднання учнів у групи (по 4-5 учнів). Ознайомлення учнів з матеріалами кейсу.
Установно-мотиваційний	Постановка мети та конкретизація завдань кейсу.
Навчально-діяльнісний	Первинне обговорення проблеми кейсу в групах. Вироблення групового рішення проблеми.
Узагальнювально-підсумковий	Спільне обговорення результатів учнями всього класу, підведення підсумків, оцінювання.

Зміст кейсу залежить від типу уроку. Вимоги до змісту кейсу:

- кейси повинні бути правдивими, реалістичними, але не обтяженими деталями; за тематикою пов'язаними з матеріалом, що вивчається;
- кейси мають передбачати розгляд проблем, з якими зазвичай стикаються люди в конкретних умовах; матеріалом для створення кейсу можуть бути проблемні реальні ситуації, цікаві історичні факти, літературні та медіа матеріали;
- кейси мають загострювати інтерес учнів до питань, які є важливими для них, підкреслювати їх значущість і необхідність вирішення;
- кейси повинні вдосконалювати практичні навички; спрямовувати учнів на пошук відповідних шляхів, можливих реакцій на різноманітні ситуації, на використання специфічних інструментів і понять;
- кейси можуть бути представленими на паперовому носії, а також у мультимедійному або відео-форматі.

Орієнтовний план уроку художньої обробки деревини із використанням кейсів:

Урок: Заготовка, зберігання, сушіння та надання деревині певних властивостей. Вибір матеріалу для художньої обробки. Обробка заготовок

Мета: Ознайомити учнів з видами заготовок з деревини особливостями їх підбору та виготовлення

1. Вступ (5-7 хвилин):

Вчитель розповідає про різні породи деревини їх властивості. Демонструє види заготовок в залежності від об'єкту праці та виду художнього оздоблення. Ознайомлює учнів з поняттям текстура деревини. Наводить характерні ознаки деревних матеріалів. Ознайомлює з особливостями виготовлення заготовок.

2. Основна частина (15-20 хвилин): Використання кейсу-вправа (основна мета – відпрацювання навичок та знань у практичній ситуації).

Кейс 1: Кожен учень обирає матеріал для роботи в залежності від породи (наприклад, деревина липи, осики чи верби) і обговорює з класом, чому

саме цей матеріал є найактуальнішим для виготовлення виробу його фактуру та текстуру. Радяться та підбирають технологію виготовлення заготовки в залежності від форми виробу

Вчитель допомагає визначити найбільш вагомі показники вибору заготовок в залежності від проєктованого виробу та складності їх подальшої обробки, необхідні матеріали та техніки. У процесі обговорення можна використовувати інструменти (реальні чи віртуальні) для різних виробів.

3. Завершення (5-7 хвилин):

Підведення підсумків: вибір матеріалів та інструментів для роботи, уточнення домашнього завдання – розробка ескізу для виробу.

Дискусія про важливість правильної організації роботи для досягнення найкращого результату. Зразки кейсів, з дотриманням фрагментів календарно-тематичного плану наведені у додатку А.

Ще одним видом завдань для роботи з гіперактивними учнями враховуючи їх нейропсихологічні особливості такі як дефіцит уваги, імпульсивність та підвищену потребу в руховій активності, є кросворди на уроках художньої обробки деревини.

Кросворди, як інтерактивний метод навчання, дозволяють залучити учнів до активної роботи з навчальним матеріалом, стимулювати їхню пізнавальну активність та розвивати когнітивні здібності. Вони сприяють закріпленню знань з термінології, видів деревини, інструментів, технік обробки тощо, а також розвивають логічне мислення, пам'ять та увагу.

Кросворди мають дидактичну цінність не тільки як засіб розвитку пізнавального інтересу учнів, але й як засіб узагальнення, повторення та систематизації знань. Якщо запропонувати учням самим скласти кросворд, а потім презентувати його класу – отримаємо спосіб розвитку творчих здібностей учнів, спосіб формування самостійності, вмінь працювати з різними джерелами інформації (підручники, довідники, інтернет тощо).

При розробці кросворду варто правильно та ретельно підбирати питання при цьому пам'ятати що гіперактивні діти можуть

працювати продуктивно 5-15 хвилин, а потім 3-7 хвилин мозок відпочиває, накопичує енергію для наступного циклу. Напружена розумова діяльність швидко втомлює їх і «вимикає», діти не можуть зберігати розумову працездатність до кінця робочого дня, хоча фізично активними залишаються до самого вечора. У гіперактивних дітей недостатньо сформовані навички інтелектуальної діяльності.

При розробці та застосуванні кросвордів на уроках художньої обробки деревини для учнів 10-11 класів з гіперактивністю доцільно враховувати наступні рекомендації:

- тематика кросвордів (питання кросворду мають бути безпосередньо пов'язані з вивченим матеріалом та відповідати віковим особливостям учнів. Наприклад, кросворд може бути присвячений видам деревини, інструментам для різьблення, технікам інкрустації або відомим майстрам художньої обробки деревини);

- складність кросвордів (рівень складності кросворду має відповідати рівню знань учнів та поступово зростати. Спочатку можна запропонувати прості кросворди з невеликою кількістю питань та підказок, а потім переходити до більш складних);

- ігрова форма (кросворд можна презентувати у формі гри або змагання, що дозволить підвищити мотивацію учнів та залучити їх до активної роботи); обмеження часу (для учнів з гіперактивністю важливо встановлювати часові обмеження на виконання кросворду, що допоможе їм зосередитися на завданні та ефективніше використовувати час);

- зворотній зв'язок (після виконання кросворду важливо провести обговорення з учнями, розглянути правильні відповіді та проаналізувати типові помилки).

Використовувати кросворди можна на уроках будь-якого типу: комбінованих; засвоєння нових знань; засвоєння навичок і умінь; застосування знань, навичок і умінь; узагальнення і систематизації знань; перевірки, оцінки і корекції знань, навичок і умінь. Можна використовувати кросворди на будь-

якому етапі заняття: при вивченні й закріпленні нового матеріалу, при виконанні домашнього завдання (складання кросвордів учнями), при перевірці домашнього завдання тощо.

Кросворди можна використовувати на різних етапах уроку:

Актуалізація опорних знань: на початку уроку кросворд може бути використаний для повторення раніше вивченого матеріалу та підготовки учнів до сприйняття нової інформації.

Закріплення знань: після вивчення нової теми кросворд допоможе закріпити отримані знання та перевірити їх засвоєння.

Контроль знань: кросворд може бути використаний як форма контролю знань учнів з певної теми.

З методичної точки зору особливо доцільне складання тематичних кросвордів. Це вимагає високого рівня знань вибраної теми, вміння чітко формулювати визначення понять. Тематичні кросворди можна використати як для фронтальної, так і для індивідуальної роботи з учнями. Адже саме вони підвищують ефективність сприймання школярами навчального матеріалу, урізноманітнюють їхню навчальну діяльність, вносять у неї елемент цікавості.

Даючи гіперактивним учням для розв'язання навчальний кросворд, необхідно дотримуватися низки умов:

- 1 заздалегідь перевірити доступність кросворду;
- 2 створити об'єктивні стимули (мотиви), що спонукають учнів працювати на найкращий кінцевий результат;
- 3 створити на уроці обстановку природної ігрової ситуації;
- 4 забезпечити в процесі роботи з кросвордами лише позитивні емоції учнів;
- 5 у процес розв'язання кросворду внести елемент змагання між учнями;
- 6 передбачити обговорення відповідей на питання кросворду, їх уточнення, а у разі розбіжності думок – проведення дискусій.

На етапі актуалізації опорних знань гіперактивним учням під час вивчення художньої обробки деревини варто запропонувати невеликі за

обсягом кросворди (5-7 слів), адже це уможливить їм психологічно налаштуватися на роботу та сприятиме мотивації навчальної діяльності.

Під час закріплення вивченого матеріалу можна використовувати більші за обсягом кросворди (12-17 слів). Такий вид роботи допоможе перевірити та поглибити набуті на уроці знання. Тематичні кросворди для роботи з гіперактивними дітьми на уроках художньої обробки деревини наведені у додатку Б.

Сучасна школа покликана стимулювати активну діяльність учнів. Саме тому на допомогу приходять ребуси. Педагог може зашифрувати назви нових тем, параграфів, термінів та понять, використати їх на етапі актуалізації знань, під час опанування нової теми, або під час закріплення матеріалу з навчального розділу. Творчу діяльність можна організувати в парах, малих групах, на картках у вигляді самостійної роботи. Це цікаве захоплення, що приносить користь і задоволення, як для педагога, так і учнів.

Ребус – це головоломка, яка складається з зображень, символів, літер або слів, що використовуються для передачі певного слова, вислову або фрази. Використання ребусів є цікавим способом пізнання та розвитку логічного мислення та мовлення. Ребуси вимагають кмітливості та здатності сприймати та перетворювати інформацію візуально.

Існує безліч різновидів ребусів, які використовуються для розвитку мислення, уяви та логічного мислення. Основні типи ребусів – це:

1 Прямий ребус: малюнки або символи без будь-яких складних намірів інтерпретації. Наприклад, зображення сонця, місяця та зірок.

2 Складовий ребус: комбінація двох або більше зображень для передачі фрази або слова. Наприклад, символ пічки і миски для показу слова «печиво».

3 Класичний ребус: використання літер або символів для заміни окремих слів або звуків. Наприклад, зображення кролика та «в» для показу слова «вовк».

4 Діалоговий ребус: використання зображень або символів для відтворення діалогу між персонажами. Наприклад, дві іконки зображення батька та сина з висловлюваннями.

Введення ребусів доцільно розпочати з пояснення правил їх розгадування. Учні мають розуміти, що ребус – це зашифроване слово або фраза, де зображення, літери, цифри та символи несуть певне значення. Важливо навчити учнів аналізувати кожен елемент ребуса, шукати зв'язки між ними та використовувати логіку для розшифровки.

На початковому етапі доцільно використовувати прості ребуси, які містять мінімальну кількість елементів. Поступово можна ускладнювати завдання, додаючи нові символи та комбінації. Ребуси можна використовувати для актуалізації знань, закріплення нового матеріалу, розвитку мовленнєвих навичок, розширення словникового запасу.

Під час роботи з ребусами важливо створити атмосферу зацікавленості та співпраці. Учні можуть працювати індивідуально, в парах або групах, обговорюючи свої ідеї та знаходячи спільні рішення. Вчитель має спрямовувати їхню діяльність, надавати підказки, заохочувати до активності та творчого підходу.

Ефективність використання ребусів на уроці залежить від їх доцільності та відповідності навчальним цілям. Ребуси мають бути цікавими, доступними та мотивувати учнів до пізнавальної діяльності. Важливо пам'ятати, що ребуси – це не лише інструмент для навчання, а й можливість для розвитку творчого потенціалу та позитивних емоцій.

Щоб використання ребусів на уроці було максимально результативним, важливо дотримуватися певних методичних рекомендацій.

По-перше, ребуси мають бути органічно інтегровані в структуру уроку та відповідати його меті. Наприклад, на етапі актуалізації знань ребуси допоможуть пригадати вивчений матеріал, на етапі вивчення нового – зацікавити учнів та представити інформацію в нестандартній формі, а на етапі закріплення – перевірити рівень засвоєння знань.

По-друге, складність ребусів повинна відповідати віковим особливостям та рівню підготовки учнів. Для молодших школярів доцільно використовувати прості ребуси з яскравими малюнками та мінімальною кількістю символів. Зі

старшими учнями можна розгадувати складніші ребуси, які містять комбінації різних елементів та потребують більш глибокого аналізу.

По-третє, важливо правильно організувати роботу з ребусами. Можна запропонувати учням індивідуальну, парну або групову роботу, залежно від мети уроку та специфіки завдання. Вчитель має чітко пояснити правила розгадування ребусів, надати необхідну допомогу та підтримку, стимулювати обговорення та співпрацю між учнями.

По-четверте, необхідно враховувати різні стилі навчання. Деякі учні краще сприймають інформацію візуально, інші – аудіально, тому варто використовувати різноманітні форми презентації ребусів: на дошці, картках, інтерактивній дошці, з аудіосупроводом.

По-п'яте, важливо аналізувати результати роботи з ребусами. Вчитель має звернути увагу на те, які завдання викликали труднощі, які елементи ребусів учні не розуміють, і надати відповідні роз'яснення.

Учні з гіперактивністю часто мають труднощі з концентрацією уваги, схильні до імпульсивної поведінки та потребують постійної стимуляції. Проблемні ситуації, як інструмент навчання, здатні захопити їхню увагу, стимулювати пізнавальну активність та спрямувати енергію в продуктивне русло.

Застосування під час уроку проблемних ситуацій повинно відбуватися з врахуванням таких особливостей:

- зв'язок з реальним життям (проблемні ситуації повинні бути максимально наближені до реальних задач, з якими учні можуть зіткнутися в майбутній професійній діяльності або повсякденному житті. Наприклад, «Як обрати оптимальний вид деревини та технологію обробки для виготовлення конкретного виробу з урахуванням його функціонального призначення та естетичних вимог?»);

- чітке формулювання проблеми (проблема має бути сформульована ясно та чітко, щоб учні чітко розуміли, що від них вимагається. Наприклад,

«Розробіть проект дерев'яного світильника з використанням техніки інтарсії, враховуючи обмеження по бюджету та доступним матеріалам»);

– стимулювання дискусії (заохочуйте учнів до активної участі в обговоренні, висловлення власних ідей та пошуку рішень. Створіть атмосферу, де кожна думка цінна, навіть якщо вона не є абсолютно правильною);

– варіативність рішень (проблемна ситуація повинна мати кілька можливих шляхів вирішення, що дозволяє учням проявити креативність та критичне мислення); надання підтримки (учні з гіперактивністю можуть потребувати додаткової підтримки та напрямку в процесі вирішення проблеми. Вчитель має бути готовим надати допомогу, але не нав'язувати готових відповідей);

– зворотній зв'язок (після обговорення та вирішення проблеми важливо надати учням конструктивний зворотній зв'язок, відзначаючи їхні успіхи та вказуючи на можливі помилки).

Оптимальними етапами уроку для використання проблемних ситуацій є актуалізація опорних знань – проблемна ситуація може бути використана на початку уроку для актуалізації раніше вивченого матеріалу та створення мотивації до вивчення нової теми.

Вивчення нового матеріалу – проблемна ситуація може бути основою для вивчення нового матеріалу, спонукаючи учнів до самостійного пошуку інформації та аналізу.

Закріплення знань – проблемні ситуації допомагають закріпити вивчений матеріал та перевірити його засвоєння на практиці.

Підведення підсумків – проблемна ситуація може бути використана для узагальнення вивченого матеріалу та формування висновків.

Таким чином, використання комплекту завдань, який включає кейси, проблемні ситуації, кросворди та ребуси, є ефективним засобом навчання учнів з гіперактивністю на уроках технологій. Це дозволяє зробити навчальний процес цікавим, доступним та сприяє розвитку їхнього творчого потенціалу.

2.3 Хід та результати експертного оцінювання

Експертне оцінювання – це спосіб прогнозування та оцінки майбутніх результатів дій на основі прогнозів фахівців.

Метою експертного оцінювання було визначення якісних характеристик комплекту навчальних завдань з точки зору їх ефективності, змістовності, доступності та відповідності потребам учнів, включаючи гіперактивних.

Метод експертних оцінок – це фактично метод прогнозування, основоположним критерієм якого є досягнення згоди серед усіх членів експертної групи.

Для оцінювання якості комплекту навчальних завдань було проведено анкетування серед учителів закладів загальної середньої освіти Хмельницької територіальної громади

Цей метод відноситься до емпіричних методів збору інформації. Його особливість полягає в тому, що джерелом інформації є самоспостереження, особистий досвід та знання випробовуваних; тому, відповіді отримані при анкетуванні не є об'єктивною реальністю, а лише думка респондентів анкетування щодо цієї реальності, яка в подальшому вимагає аналізу та інтерпретації.

Анкета – це заочне опитування, яке передбачає самостійні та письмові відповіді на запропоновані запитання.

Респондентами для оцінювання якості комплекту навчальних завдань стали вчителі закладів загальної середньої освіти Хмельницької територіальної громади. Навчальний комплект завдань оцінювався за наступними критеріями:

1. Відповідність меті навчання: чи відображають завдання мету навчання, чи сформульовані зрозумілою мовою та спрямовані на досягнення конкретних результатів навчання. Зміст та складність завдань повинні відповідати віку та рівню розвитку учнів, враховуючи їхні інтереси та потреби. Завдання мають сприяти розвитку ключових та предметних компетентностей учнів, формуванню необхідних знань, умінь та навичок. Важливо, щоб вони

були структуровані, мали чіткі інструкції та були розбиті на менші, більш керовані частини. Це допоможе учням з гіперактивністю зосередитися та успішно виконати завдання.

2. Змістовність та якість завдань: вони мають базуватися на науково достовірній інформації, бути актуальними та відображати сучасні досягнення науки. Комплект має включати різні типи завдань для розвитку різних навичок та задоволення освітніх потреб. Завдання мають бути сформульовані чітко та зрозуміло, без двозначностей та мати однозначні відповіді (якщо це передбачено типом завдання).

3. Врахування особливостей навчання гіперактивних учнів: завдання мають бути динамічними, використовувати різні формати та залучати різні канали сприйняття; можуть передбачати елементи рухової активності, наприклад, роботу в групах, переміщення по класу, виконання практичних завдань. Важливо чергувати різні види діяльності, щоб уникнути перевтоми та втрати концентрації. Завдання мають бути сформульовані в позитивному ключі, створювати атмосферу успіху та підтримки.

4. Технічне оформлення: завдання мають бути логічно структуровані та зручні для використання. Використання графічних елементів, ілюстрацій, схем та таблиць сприяє кращому сприйняттю інформації. Завдання мають бути доступними для всіх учнів, з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей та потреб. Важливо використовувати чіткі шрифти, достатній розмір тексту та контрастні кольори для зручності читання, особливо для учнів з гіперактивністю.

Експертне оцінювання комплекту завдань має враховувати не лише загальні критерії якості, а й специфічні потреби різних груп учнів, зокрема гіперактивних. Це допоможе створити ефективні та доступні навчальні матеріали, які сприятимуть успішному навчанню всіх дітей.

В опитуванні взяли участь 27 респондентів. Бланк анкети подано в додатку В.

Узагальнені результати анкетування показано у вигляді діаграми на рисунку 2.8.

Рисунок 2.8 – Результати оцінювання комплекту навчальних завдань

З діаграми видно, що середні оцінки респондентами показників якості комплекту завдань в межах від 4 до 4,5 балів.

Загальна оцінка застосування комплекту навчальних завдань експертною групою:

- Відмінно - 10 вчителів
- Добре - 15 вчителів
- Задовільно - 2 вчителі
- Незадовільно - 0 вчителів

Аналіз результатів експертного оцінювання:

- Учителі загалом позитивно оцінюють застосування комплекту навчальних завдань на уроках технологій.
- Найвищу оцінку отримав критерій «Змістовність та якість завдань».
- Найнижчу оцінку отримав критерій «Врахування особливостей навчання гіперактивних учнів».

- Більшість вчителів вважають, що завдання відповідають меті навчання та сприяють розвитку компетентностей учнів.
- Деякі вчителі зазначають, що завдання не завжди враховують особливості навчання гіперактивних учнів.
- Технічне оформлення завдань загалом оцінюється позитивно.

Після проведення експертного оцінювання було розроблено такі рекомендації:

- Звернути увагу на врахування особливостей навчання гіперактивних учнів при розробці навчальних завдань.
- Продовжувати використовувати різноманітні типи завдань для розвитку різних компетентностей учнів.
- Забезпечити чітке та зрозуміле формулювання завдань, а також їх відповідність меті навчання.
- Підтримувати високий рівень змістовності та якості завдань.
- Звернути увагу на технічне оформлення завдань, забезпечити їх доступність для всіх учнів.

Таким чином, розроблений комплект навчальних завдань отримав достатньо високу оцінку у викладачів закладів загальної середньої освіти Хмельницької територіальної громади і може бути рекомендований до використання в навчальному процесі.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження поняття гіперактивності було встановлено, що це комплексне порушення розвитку, яке характеризується стійкими проявами неухважності, імпульсивності та надмірної рухової активності. Ці особливості суттєво впливають на навчальну діяльність та соціальну адаптацію учнів.

Аналіз наукової літератури показав, що гіперактивність має нейробиологічну природу та потребує комплексного підходу до організації навчального процесу. Важливим аспектом є врахування індивідуальних особливостей кожного учня та створення сприятливого освітнього середовища.

Дослідження особливостей організації навчання учнів з гіперактивністю на уроках технологій виявило необхідність застосування спеціальних педагогічних стратегій. Ключовим фактором є структурування навчального процесу та забезпечення чітких інструкцій при виконанні практичних завдань.

Аналіз досвіду провідних фахівців у галузі роботи з гіперактивними учнями підтвердив необхідність індивідуалізації навчального процесу. Важливим є врахування темпу роботи кожного учня та надання достатнього часу для виконання завдань.

Запропонований комплект завдань враховує психофізіологічні особливості учнів з гіперактивністю, забезпечує різноманітність діяльності, стимулює пізнавальний інтерес та сприяє розвитку творчих здібностей.

Розроблені методичні рекомендації надають вчителям конкретні інструменти та стратегії для ефективної роботи з учнями з гіперактивністю на уроках технологій. Вони сприяють створенню сприятливого навчального середовища, індивідуалізації навчання, підвищенню мотивації учнів та ефективності засвоєння знань.

Результати педагогічного експерименту підтвердили ефективність розробленої методики для навчання учнів з гіперактивністю.

Запропоновані методи і прийоми сприяють підвищенню їх пізнавальної активності, уваги, самоконтролю, а також розвитку творчих здібностей.

Загалом, організація навчання осіб з гіперактивністю на уроках технології вимагає від вчителя ґрунтовних знань психологічних особливостей цієї категорії учнів та володіння різноманітними методами навчання. Застосування запропонованих у роботі завдань сприятиме підвищенню ефективності навчального процесу та розвитку творчого потенціалу учнів з гіперактивністю.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1 Освітньо-професійна програма Середня освіта. Трудове навчання та технології, інформатика [Електронне видання]. – Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1q7oIOBjGgoEhDKbMSC_vygDgN10AjHe/view (дата звернення: 11.11.2024).

2 Кваліфікаційна робота : методичні рекомендації та настанови для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності «Середня освіта (Трудове навчання та технології)» / І. В. Андрощук, І.П. Андрощук, О.В. Самборська, О.В. Лівшун. – Хмельницький : ХНУ, 2023. – 39 с. [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://surl.li/qsgrae> (дата звернення: 11.12.2024).

3 Текстові документи. Загальні вимоги. СОУ 207.01:2017 / Ю.М. Бойко, Г.В. Красильникова, Л.І. Першина, Т.Ф. Косянчук. – 2-ге вид., виправлене. – Хмельницький : ХНУ, 2018. – 45 с.

4 Міщенко Н. І. Психологічний супровід дітей з синдромом дефіциту уваги і гіперактивності. 2024. PhD Thesis.

5 Кльоц Л. А. Гіперактивність як медико–психологічна проблема. Формування професійної компетентності майбутніх педагогів дошкільної та початкової школи: збірник науково–методичних праць, 2014. – 261–266. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/14551/1> (дата звернення: 12.09.2024).

6 Мельник Карина Анатоліївна. Взаємозв'язок дитячо–батьківських відносин та проявів синдром дефіциту уваги і гіперактивності у дошкільнят. 2023. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/12345/12376/> (дата звернення: 05.10.2024).

7 Буланда Юлія Олександрівна. Психологічні особливості готовності до навчання в школі дітей з синдромом дефіциту уваги та гіперактивності. 2021. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/12345/6377/> (дата звернення: 07.09.2024).

8 Теліна О. В. Вплив принципів Вальдорфської педагогіки на розвиток дітей з синдромом дефіциту уваги та гіперактивністю : кваліфікаційна

робота магістра спеціальності 053 «Психологія» / наук. керівник Железнякова Ю. В.. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. – 74 с. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/4789> (дата звернення: 13.11.2024).

9 Зливков В. Л., Лукомська С.О., Федан О.В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях / В.Л.Зливков, С.О. Лукомська, О.В. Федан. – К.: Педагогічна думка, 2016. – 219 с. URL: <https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/1125373/> (дата звернення: 15.10.2024).

10 Гречко Л. М. Психологічний супровід дітей молодшого шкільного віку з вадами психофізичного розвитку в умовах інтегрованого навчання. Автор. канд. дис.–спеціальна психологія. – Кам'янець–Подільський державний університет. – Кам'янець–Подільський, 2008.

11 Барова А. Г. Адаптація вимушено переміщених осіб молодшого шкільного віку до нових умов : кваліфікаційна робота / керівник – канд. психол. наук, доц. Шаповал Іванна Миколаївна. Кривий Ріг, 2024. – 31 с.

12 Сідько О. В. Подолання гіперактивності у дошкільників засобами ігрової діяльності. 2022.URL: <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/> (дата звернення: 03.12.2024).

13 Бойчук Ю. Д.; Бородіна О. С.; Микитюк О. М. Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя основ здоров'я. 2015. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/265677f2-74bd-4c12-825c-fe1a7239e851/content> (дата звернення: 06.10.2024).

14 Комарова І. О., Ахматова Н. О. Дидактичні можливості мобільних застосунків у системі сучасних засобів навчання на уроках біології. Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»). 2024. № 10 (44). С. 253–262. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-10\(44\)-253-264](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-10(44)-253-264) (дата звернення: 01.11.2024).

15 Обухівська А.Г. Психологу про дітей з особливими потребами у загальноосвітній школі / Обухівська А., Ілляшенко Т., Жук Т. – К. : Редакція загальнопед. газет, 2012. – 128 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).

16 Федоренко О. В.; Супрун Г. В. Технології інклюзивного навчання дітей з ментальними та поведінковими порушеннями. 2022. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/41343/>

17 Бойко Н.Д. Саморегуляція емоційної сфери гіперактивних дітей молодшого шкільного віку з допомогою елементів музикотерапії. 2020. PhD Thesis. КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти». URL: <https://docs.academia.vn.ua/bitstream/handle/> (дата звернення: 12.10.2024).

18 Гавришко С. Гаврилович; Лалак Н. В.; Фенчак Л. М. Визначення сучасного стану готовності вчителів початкової школи до організації навчально–виховної роботи з гіперактивними учнями. 2019.

19 Мельник А. І. Мотивація професійної діяльності вчителя в умовах роботи з гіперактивними молодшими школярами. Актуальні проблеми психології, 2014, 5, Вип. 14: 129–137.

20 Берегова Н. П., Вольська В. С. (2020). Психологічна профілактика булінгу в студентських колективах. Психологічні засади розвитку, психодіагностики та корекції особистості в системі неперервної освіти. За науковою редакцією Матохнюк Л.О. Збірник матеріалів Всеукраїнської науково–практичної конференції (30 жовтня – 31 жовтня) No 3(29) – Вінниця: КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти», с. 314. URL: <https://docs.academia.vn.ua/handle/123456789/471> (дата звернення: 04.11.2024).

21 Бужинецька К.А. До проблеми вивчення гіперактивного розладу із дефіцитом уваги у дітей молодшого шкільного віку. Особлива дитина: навчання і виховання, 2022, 106.2: 49–58. URL: https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/2019_09_30_kn_rozladdu.pdf (дата звернення: 18.10.2024).

22 Герасіна С. В. Корекція порушень психофізичного розвитку дітей з вадами опорно–рухового апарату засобами дельфінотерапії / С. В. Герасіна, А. Ю. Сергєєва // Молодий вчений. – 2017. – № 10. – С. 725–729. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_10_168 (дата звернення: 12.12.2024).

23 Єварницький І. А. Організаційно–педагогічні умови проведення тренування зі скелелазіння для дітей віком 6–8 років із синдромом дефіциту уваги та гіперактивності. 2024.

24 Хомутова Є. В. Дослідження гіперактивності дітей з порушеннями мовлення в наукових працях вчених. Актуальні питання корекційно–розвивальної, психолого–педагогічної та реабілітаційної роботи серед дітей, 2019, 191. URL: https://fc.sspu.edu.ua/files/doc_files/2019/1/aktualni_problemi_log_2019_1cca8.pdf (дата звернення: 09.10.2024).

25 Каменщук Т. Д.; Ставнічук, В. О. Аналіз проблеми формування навчальної мотивації як психологічного чинника досягнення успішності у навчанні дітей з РДУГ. 2023. URL: <https://psy.khmnpu.edu.ua> (дата звернення: 12.08.2024).

26 Муромець В. Г. Формування готовності майбутнього педагога до взаємодії з обдарованими дітьми засобами естетотерапії. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки, 2015, 125: 201–203. URL: <https://dspace.pdpu.edu.ua> (дата звернення: 03.10.2024).

27 Василюк М. І.; Майборода І. Е. Лалак Наталія Володимирівна. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіката психологія»: зб. наук. пр./Ред. кол.: Товканець ГВ (гол. ред.) та ін.–Мукачево: Вид–во МДУ, 2019.–Випуск 2 (10).–252 с., 147. URL: <https://repository.sspu.edu.ua> (дата звернення: 19.09.2024).

28 Тарасун В.О. Стандартизація як механізм управління процесом розвитку і навчання дітей з аутизмом. *EUROPEAN HUMANITIES STUDIES: State and Society*, 2020, 1: 161–174. URL: <https://www.academia.edu> (дата звернення: 08.11.2024).

29. Бербец Т. Дидактичні можливості засобів навчання для формування самостійності в процесі проектно-технологічної діяльності, 2023. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/5314/1/DYDAKTYChNI_MOZhLYVOSTI.pdf (дата звернення: 12.12.2024).

30. Андрошук, І. Дидактичні ігри на уроках трудового навчання / І. Андрошук // Імідж сучасного педагога. – 2009. – № 8-9. – С. 126-129. URL: <https://elar.khmnu.edu.ua/handle/123456789/1351> (дата звернення: 18.11.2024).

31. Андрошук І. Кейс-метод на уроках, як засіб налагодження педагогічної взаємодії // Педагогічний вісник : науково-педагогічний журнал Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. 2015. № 3 (41). С. 6–9.

32. Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати. : Практико зорієнтований збірник / за заг. ред. І. Г. Єрмакова. Київ : Видавництво «Департамент». 2003. 500 с.

33. Кейс-технологія та її використання на уроках теоретичного навчання в професійно-технічних навчальних закладах. Освітній проект «На Урок» для вчителів. URL: <https://naurok.com.ua/keys-tehnologiya-ta-vikoristannya-na-urokah-teoretichnogo-navchannya-v-profesiyno-tehnicnih-navchalnih-zakladah-191380.html> (дата звернення: 12.09.2024).

34. Як почати використовувати метод кейсів на уроках. Нова українська школа | Веб-ресурс НУШ. URL: <https://nus.org.ua/view/yak-pochaty-vykorystovuvaty-metod-kejsiv-na-urokah/> (дата звернення: 14.09.2024).

ДОДАТОК А (обов'язковий)

Зразки кейсів

Тема. Історія виникнення та розвитку художньої обробки деревини в Україні

Вид кейсу: кейс-випадок (основна мета – демонстрація того чи іншого поняття або тема для обговорення).

Уявіть собі, що ви – молодий дослідник, який захоплюється історією української культури. Одного разу, під час експедиції в Карпати, ви натрапляєте на стару, закинуту хату. Заглянувши всередину, ви бачите справжній скарб – кімнату, повністю оздоблену різьбленими дерев'яними панелями. На них зображені дивовижні візерунки, птахи, звірі, людські фігури. Ви розумієте, що перед вами – унікальний приклад гуцульської різьби, яка зберігає в собі відлуння минулого.

Захоплені знахідкою, ви починаєте досліджувати хату та її історію. Ви дізнаєтеся, що вона належала відомому майстру-різьбярю, який жив тут ще в XIX столітті. Він присвятив все своє життя створенню дерев'яних шедеврів, вкладаючи в них не лише майстерність, а й душу. Його роботи відображають багатий внутрішній світ гуцулів, їхні традиції, вірування, любов до природи.

Ви вирішуєте зберегти цю унікальну спадщину для майбутніх поколінь. Ви звертаєтесь до місцевої громади та організуєте реставрацію хати та створення в ній невеликого музею. Ви проводите дослідження, збираєте інформацію про майстра та його творчість, організуєте екскурсії для туристів. Завдяки вашим зусиллям старовинна хата з гуцульською різьбою стає популярним туристичним об'єктом та символом культурної спадщини регіону.

Запитання кейсу:

- Які ще приклади художньої обробки деревини в Україні вам відомі?
- Як ви думаєте, яке майбутнє традиційних народних промислів в сучасній Україні?

Тема. Заготовка, зберігання, сушіння та надання деревині певних властивостей. Вибір матеріалу для художньої обробки. Обробка заготовок

Вид кейсу: кейс-вправа (основна мета – відпрацювання навичок та знань у практичній ситуації).

Уявіть собі шкільну майстерню, де панує атмосфера творчості та натхнення. Ви – група учнів 10-го класу, які вирішили зробити добру справу – створити серію дерев'яних іграшок для дітей з дитячого будинку, обравши три види іграшок, які порадуять малечу: машинки (прості за формою, але яскраві та привабливі. Вони розвиватимуть уяву та моторику маленьких дітей), пташки (з рухомими крилами, які можна розфарбувати в різні кольори. Вони принесуть радість та навчать дітей пізнавати світ птахів), кораблики (з вітрилами та щоглами, які можна пускати по воді. Вони подарують масу захопливих вражень під час ігор на свіжому повітрі).

Для виготовлення іграшок ви повинні обрати, які породи деревини найкраще підійдуть для кожного виду іграшок. Ви дізнаєтесь, що липа – м'яка та легка в обробці, ідеальна для машинок та пташок. Сосна – міцніша та водостійка, тому підійде для корабликів, потім приступити до пошуку матеріалу (можна, наприклад, звернутися до лісгоспу, де вам дозволять зібрати гілки липи та сосни, що залишилися після санітарної обрізки дерев). Після збору гілок потрібного розміру облаштуйте в майстерні спеціальне місце для зберігання заготовленої деревини, сушите її, обравши природне або штучне сушіння. Обробіть деревину для іграшок захисними речовинами, використовуючи екологічно безпечні матеріали. Розмітьте та розкрийте гілки на заготовки потрібного розміру за допомогою пилок та лобзиків, надайте заготовкам гладкої поверхні за допомогою рубанків та наждачного паперу. Розподіліть між собою обов'язки з виготовлення різних видів іграшок. Хтось із учнів береться за машинки, хтось – за пташок, а хтось – за кораблики, використовуючи різні інструменти та техніки: свердління отворів для коліс машинок, вирізання крил пташок лобзиком, склеювання деталей корабликів. Уважно перевірте кожен

виріб, щоб переконатися, що він міцний, безпечний та гарно виглядає та прикрасьте іграшки за допомогою розпису та декорування.

Запитання до кейсу:

- На якому етапі роботи виникло найбільше труднощів?
- Які ще породи деревини, окрім липи та сосни, можна було б використати для виготовлення іграшок? Які їхні переваги та недоліки?
- Чому для дитячих іграшок важливо використовувати екологічно безпечні матеріали?
- Чи можна використовувати для оздоблення іграшок природні матеріали (листя, шишки, камінці)?
-

Тема . Оздоблювання виробів випалюванням (пірорафія)

Вид кейсу: кейс-вправа (основна мета – відпрацювання навичок та знань у практичній ситуації).

Уявіть собі, що ви – учні художньої школи, які готуються до виставки «Вогняні візерунки». Ваше завдання – створити колекцію декоративних виробів з дерева, оздоблених випалюванням (пірографією).

Клас ділиться на три групи, кожна з яких отримує своє завдання: група «Дослідники» має дослідити різні види деревини та їх придатність для випалювання. З'ясувати, які породи дерева найкраще підходять для створення тонких ліній та відтінків, а які - для глибоких рельєфних візерунків.

Група «Майстри» опануватиме різні техніки випалювання (контурне випалювання, тональне випалювання, рельєфне випалювання)

Група «Художники» розробить ескізи для декоративних виробів (панно, скриньки, підставки) з урахуванням обраної тематики виставки («Природа рідного краю», «Українські орнаменти», «Фантастичні звірі» тощо).

Після завершення роботи кожна група презентує результати своєї роботи, потім учні об'єднуються в нові групи, де кожна група обирає ескіз та виготовляє декоративний виріб, використовуючи знання та навички, отримані в процесі роботи в групах.

Запитання до кейсу:

- Які труднощі виникли у вас під час виконання завдань?
- Які техніки випалювання вам сподобалися найбільше? Чому?
- Як ви думаєте, які ще вироби можна оздобити випалюванням?
- Де можна застосувати навички випалювання в повсякденному житті?

Тема. Випилювання як один із видів художньої обробки деревини. Ознайомлення з фанерою, її властивостями і застосуванням. Ажурна різьба. Виконання ажурної різьби з допомогою лобзика.

Вид кейсу: кейс-ситуація (основна мета – з'ясувати, чому ситуація набула такого розвитку і її можна вирішити)

Уявіть себе молодим та амбітним дизайнером, повним креативних ідей. Ви щойно закінчили навчання та відкрили власну невелику майстерню з дизайну інтер'єрів. Замовлення поки що надходять не так часто, як хотілося б, але ви з оптимізмом дивитесь у майбутнє та впевнені у своєму успіху.

Одного дня до вас звертається представник великої ІТ-компанії з проханням розробити дизайн та виготовити декоративну перегородку для зонування простору в їхньому новому офісі. Офіс вирізняється сучасним стилем з елементами мінімалізму, великою кількістю світла та простору. Замовник бажає, щоб перегородка гармонійно вписувалася в інтер'єр, була легкою, елегантною та виготовлена з натуральних матеріалів.

Ви пропонуєте виготовити перегородку з фанери з використанням техніки ажурного випилювання лобзиком. Ця техніка дозволяє створювати витончені візерунки, які надають виробам легкості та прозорості. Фанера – це доступний та екологічний матеріал, який добре піддається обробці.

Замовник зацікавлений вашою ідеєю та надає вам більше інформації про свої побажання: фанера має бути високої якості, світлого відтінку, товщиною 4-6 мм, щоб забезпечити міцність та стабільність перегородки, ажурний візерунок може бути геометричним або рослинним, але він має бути достатньо

лаконічним та не перевантажувати простір, висота перегородки - 2 метри, ширина – 3 метри, щоб ефективно зонувати простір великого офісу, перегородка має бути міцною, стійкою, щоб витримувати невеликі механічні навантаження, та легко монтуватися, щоб її можна було швидко встановити в офісі.

Ви розумієте, що це відповідальне замовлення, яке може стати важливою сходинкою у вашій кар'єрі дизайнера. Ви готові докласти всіх зусиль, щоб створити унікальну та функціональну перегородку, яка буде прикрашати офіс та задовольняти всі вимоги замовника.

Запитання до кейсу:

➤ Порівняйте властивості фанери з іншими матеріалами, які можна використати для створення перегородки (дерево, метал, пластик, скло). Які переваги та недоліки кожного матеріалу? Який матеріал буде найбільш екологічним та економічно вигідним?

➤ Дослідіть різні техніки ажурної різьби (лобзиком, лазерним різанням, фрезеруванням). Які переваги та недоліки кожної техніки? Яка техніка найкраще підходить для створення перегородки з фанери?

➤ Розробіть декілька варіантів ескізів ажурного візерунка для перегородки. Експериментуйте з різними формами, мотивами, композиціями.

Тема. Контурне і геометричне різьблення. Виготовлення виробів з нанесенням контурної з поєднанням з геометричною різьбою

Вид кейсу: кейс-випадок (основна мета - проаналізувати ситуацію та запропонувати рішення).

Учні 10-11 класів на уроці трудового навчання отримали завдання оздобити дерев'яні скриньки різьбленням. Учитель пропонує їм поєднати контурне та геометричне різьблення для створення унікального орнаменту, який би відображав їх індивідуальність та творчі здібності. Клас розділяється на три групи, кожна з яких отримує окрему скриньку та набір інструментів. Перед початком роботи учні вивчають зразки орнаментів з контурним та

геометричним різьбленням, обговорюють їх особливості та можливості поєднання.

Кожна група обирає свій підхід до виконання завдання: група 1 «Геометрична основа», учні цієї групи вирішують спочатку створити геометричну основу орнаменту, заповнивши поверхню скриньки візерунками з трикутників, квадратів, ромбів, кіл тощо. Вони ретельно розмічають поверхню олівцем та лінійкою, щоб досягти симетрії та гармонії в розташуванні елементів. Після завершення геометричного різьблення планують додати контурні лінії, які б виділили окремі елементи, створили додаткові деталі та надали орнаменту виразності.

Група 2 «Контурний акцент» віддає перевагу контурному різьбленню як основному елементу декору. Вони наносять на поверхню скриньки рослинні орнаменти - листя, квіти, виноградні грона, птахи - намагаючись досягти плавності ліній та елегантності форм. Після завершення контурного різьблення планують доповнити композицію геометричними візерунками, які б створили фон, підкреслили основні елементи та надали орнаменту завершеності.

Учні 3 групи «Синтез стилів» прагнуть до найбільш творчого підходу. Вони вирішують використовувати контурне та геометричне різьблення одночасно, чергуючи різні елементи та створюючи складний комбінований орнамент. Вони експериментують з різними формами та лініями, намагаючись досягти динаміки та оригінальності в композиції.

Під час роботи кожна група стикається з певними труднощами:

Група 1: Виявляється, що глибокі лінії геометричного різьблення, виконаного спочатку, заважають акуратно прорізати тонкі контурні лінії. Деякі лінії виходять нерівними, перериваються або зливаються з геометричними візерунками, що псує загальний вигляд орнаменту.

Група 2: Після нанесення витонченого контурного різьблення учні розуміють, що додавання геометричних візерунків робить композицію перевантаженою. Геометричні елементи закривають частину контурних ліній та відволікають увагу від основного малюнку, роблячи орнамент менш виразним.

Група 3: Одночасне виконання контурного та геометричного різьблення вимагає високої концентрації та точності. Учням складно перемикатися між двома різними техніками, через що деякі елементи виходять неакуратними або не відповідають задуму. Це створює враження хаосу та незавершеності.

Завдання до кейсу:

- Чому кожна група зіткнулася з труднощами?
- Які особливості контурного та геометричного різьблення вплинули на результат?
- Як вибір послідовності виконання різьблення вплинув на кінцевий вигляд орнаменту?
- Обговорення в групах та загальне обговорення з усім класом.

Тема. Тригранна виїмчаста різьба. Елементи різьблення та їх виконання

Вид кейсу: кейс-вправа (основна мета - відпрацювати практичні навички та закріпити знання).

Уявіть себе учнями 10-11 класу, які на уроці трудового навчання отримали старовинні дерев'яні тарелі з незакінченим різьбленням. Ваше завдання – відновити ці унікальні вироби, використовуючи техніку тригранно-виїмчастого різьблення.

На тарелях вже нанесено орнамент, але деякі елементи потрібно завершити. Вам доведеться проявити майстерність та терпіння, акуратно вирізаючи кожен елемент, дотримуючись симетрії та пропорцій.

Перед початком роботи ви ознайомитесь з прикладами тригранно-виїмчастого різьблення, вивчите особливості техніки та прийоми роботи з різцями. Вчитель продемонструє, як правильно тримати інструменти, як регулювати глибину різьблення, як досягти чітких та рівних ліній.

Після завершення різьблення ви відшліфуєте тарелі, надаючи їм завершеного вигляду. Можливо, ви захочете покрити їх лаком або воском для захисту деревини та надання блиску.

На заключному етапі ви презентуєте свої роботи, розповідаючи про те, як вам вдалося відновити старовинні тарелі та які труднощі довелося подолати. Це ваша шанс проявити себе як майстри різьблення по дереву та доторкнутися до історії.

Запитання до кейсу :

1. Які особливості тригранно-виїмчастого різьблення потрібно враховувати під час реставрації тарелі?
2. Як правильно використовувати різці для створення різних елементів орнаменту?
3. Які помилки можуть виникнути під час різьблення і як їх уникнути?

Тема. Об'ємна різьба. Виготовлення сувенірів у техніці об'ємної різьби

Вид кейсу: кейс-ситуація (основна мета – з'ясувати, чому ситуація набула такого розвитку і її можна вирішити)

Оксана, талановита різьбярка по дереву, отримала незвичайне замовлення від місцевого бізнесмена: виготовити дерев'яну скульптуру лева в натуральну величину для оздоблення його офісу. Замовник хотів, щоб лев виглядав максимально реалістично та вражаюче, а також мав певні символічні елементи: корона на голові (символ влади та лідерства) та щит з гербом компанії в лапах (символ захисту та стабільності).

Оксана загорілася цією ідеєю, адже вона завжди мріяла створити велику скульптуру тварини. Вона ретельно вивчила анатомію лева, переглянула безліч фотографій та відео, щоб точно передати його пропорції та рухи. Для роботи вона обрала міцну та виразну деревину дуба.

Процес створення скульптури був довгим та кропітким. Оксана використовувала різноманітні інструменти для різьблення, починаючи від бензопили для грубої обробки і закінчуючи найтоншими стамесками для деталізації. Вона працювала з натхненням, вкладаючи в кожен рух свою майстерність та любов до дерева.

Однак, під час роботи виникли певні труднощі тріщина в деревині, у процесі сушіння дубової заготовки з'явилася невелика тріщина. Оксана

змушена була витратити додатковий час на її усунення та укріплення деревини. Непередбачувані погодні умови – Оксана працювала над скульптурою на відкритому повітрі, і несподівані дощі декілька разів переривали її роботу. Вона змушена була захищати скульптуру від вологи, щоб уникнути деформації деревини. Майстерня Оксани знаходилася неподалік галасливої дороги, і шум транспорту часто заважав їй зосередитися на роботі.

Незважаючи на ці перешкоди, Оксана успішно завершила скульптуру лева в час. Замовник був у захваті від її роботи, а скульптура стала справжньою прикрасою його офісу.

Запитання кейсу:

- Які основні етапи створення скульптури лева можна виділити?
- Які інструменти та технології виконання об'ємного різьблення були використані?
- Види та технологія виготовлення виробів з деревини.

Тема. Новітні технології обробки деревини. Технологічний процес на виробництві. Механічні і електричні інструменти

Вид кейса: кейс-випадок (основна мета - проаналізувати інформацію з кейса і виявити найважливіші зв'язки між різними складовими)

Учні 10-го класу, натхненні ідеєю створення екологічно чистих меблів, загорілися бажанням розробити власний міні-проект «Еко-меблі». Для ефективної роботи клас було поділено на три групи: «Дизайнери», «Технологи» та «Екологи». Кожна група отримала своє завдання та відповідальність за певний етап проекту.

Група «Дизайнери» розробляла ескізи меблів (стіл, стілець, полиця), які б відповідали принципам ергономіки, естетики та екологічності. Використовувати комп'ютерні програми для створення 3D-моделей меблів та презентувати свої ідеї іншим групам. Учні цієї групи активно обговорювали різні дизайнерські рішення, шукали натхнення в природі та сучасних тенденціях еко-дизайну. Вони вивчали принципи ергономіки, щоб створити

меблі, які б були зручними та безпечними у використанні. Для візуалізації своїх ідей вони освоювали програми 3D-моделювання. У процесі роботи дизайнери зіткнулися з труднощами у поєднанні естетичних та функціональних вимог з екологічними обмеженнями. Не всі матеріали, які гарно виглядають, є екологічно чистими, і навпаки. Також виникли труднощі з освоєнням програм 3D-моделювання.

Група «Технологи» досліджувала різні матеріали для виготовлення еко-меблів (деревина з відповідальних джерел, бамбук, перероблені матеріали), визначала оптимальні технології обробки деревини для кожного виробу (ручні інструменти, електричні інструменти, обладнання з ЧПК) та скласти технологічні карти для виготовлення меблів. Учні цієї групи вивчали властивості різних матеріалів, аналізували їх міцність, довговічність, екологічність. Вони досліджували різні технології обробки деревини, від традиційних ручних інструментів до сучасного обладнання з ЧПК, та визначали найбільш ефективні та екологічно безпечні методи. На основі обраних матеріалів та технологій вони склали технологічні карти для виготовлення меблів. «Технологи» зіткнулися з проблемою обмеженого доступу до інформації про екологічні властивості деяких матеріалів та технологій. Також виникли труднощі з вибором оптимального поєднання матеріалів та технологій для забезпечення міцності, довговічності та екологічності меблів.

Група «Екологи» проаналізувала екологічний слід різних матеріалів та технологій виробництва меблів, оцінила вплив виробництва еко-меблів на навколишнє середовище та розробила рекомендації щодо утилізації та переробки меблів після закінчення їх терміну експлуатації. Учні цієї групи вивчали поняття "екологічний слід", аналізували весь життєвий цикл меблів – від видобутку сировини до утилізації. Вони оцінювали вплив виробництва на використання ресурсів, забруднення навколишнього середовища, викиди парникових газів. На основі свого аналізу вони розробляли рекомендації щодо вибору екологічно чистих матеріалів, технологій та способів утилізації меблів. «Екологи» зіткнулися з проблемою відсутності чітких критеріїв оцінки

екологічності меблів. Також виникли труднощі з пошуком інформації про екологічний слід деяких матеріалів та технологій.

Незважаючи на труднощі, учні успішно впоралися зі своїми завданнями. Вони об'єднали результати своєї роботи та створили спільний проект «Еко-меблі», який презентували на шкільній конференції. Проект отримав високу оцінку журі та інших учасників. Учні здобули цінний досвід командної роботи, дослідження та проектування, а також усвідомили важливість екологічного підходу до виробництва та споживання.

Запитання кейсу:

- Які основні проблеми виникли у кожної групи під час роботи над проектом? Як вони їх вирішували?
- Які навички та знання здобули учні в процесі роботи над проектом?
- Які ще матеріали, окрім деревини, бамбука та перероблених матеріалів, можна використовувати для виготовлення еко-меблів?
- Які сучасні технології можуть сприяти створенню більш екологічних меблів?

Тема. Технологія роботи на токарному верстаті з обробки деревини

Вид кейсу: кейс-випадок (основна мета – демонстрація того чи іншого поняття або тема для обговорення).

Уявіть собі світ без звичних нам речей: без дерев'яних меблів, без музичних інструментів, без дерев'яного посуду. Важко, чи не так? А створити ці речі допомагає один з найдавніших і найважливіших інструментів у столярній справі – токарний верстат.

Його історія сягає глибини віків, коли люди вперше почали використовувати обертальний рух для обробки деревини. Уявіть собі перші токарні верстати: прості конструкції з дерева, які приводилися в рух м'язовою силою людини або тварин. На них виготовляли нехитрі предмети побуту: миски, ложки, веретена. З часом верстати ставали складнішими, з'являлися нові механізми, що дозволяли створювати все більш витончені та складні вироби.

Сьогодні токарні верстати з обробки деревини – це високотехнологічне обладнання, яке використовується в різних галузях: від меблевої промисловості до створення унікальних витворів мистецтва. На них виготовляють ніжки для стільців та столів, балясини для сходів, декоративні вази, свічники, іграшки та багато іншого.

Сучасні токарні верстати оснащені електричними двигунами, різноманітними різцями та пристосуваннями, що дозволяють виконувати різні види обробки: точіння, свердління, фрезерування, шліфування. Вони відрізняються високою продуктивністю, точністю та безпекою роботи.

Одним з видатних майстрів токарної справи в Україні є Михайло Талалай. Він присвятив своє життя створенню унікальних виробів з деревини, поєднуючи традиційні техніки з сучасними підходами. Його роботи – це справжні витвори мистецтва, які вражають своєю витонченістю, оригінальністю та майстерністю виконання. Михайло Талалай не лише талановитий майстер, а й відданий своїй справі педагог. Він проводить майстер-класи, ділиться своїм досвідом з молодими різьбярами, надихаючи їх на творчість та допомагаючи опанувати секрети токарного мистецтва. Його учні вже сьогодні створюють власні шедеври, продовжуючи традиції української токарної справи.

Запитання кейсу:

- Які основні частини токарного верстата з обробки деревини?
- Які види робіт можна виконувати на токарному верстаті?
- Які правила безпеки потрібно дотримуватися під час роботи на токарному верстаті?
- Які сучасні технології використовуються в токарній справі?
- Знайдіть в інтернеті інформацію про інших відомих майстрів токарної справи в Україні та світі.
- Чим вас вразила творчість Михайла Талалая?
- Які якості потрібні майстру токарної справи, щоб досягти успіху?

Тема. Основи художнього оздоблення столярних та декоративно-ужиткових виробів з елементами Яворівської різьби

Вид кейсу: кейс-ситуація (основна мета – з'ясувати, чому ситуація набула такого розвитку і її можна вирішити).

Майстерня «Дерев'яне мереживо» спеціалізується на виготовленні декоративних панно з елементами Яворівської різьби. Нещодавно майстерня отримала велике замовлення від готелю «Карпати» – декорувати хол готелю трьома великими панно з зображенням гірських пейзажів. Термін виконання замовлення обмежений – всього три тижні.

Для виконання такого об'ємного замовлення в стислі терміни майстер Іван, власник майстерні, вирішив поділити працівників на три групи, кожна з яких відповідає за певний етап роботи:

Група «Заготівля» мала завдання підібрати якісну деревину (липу) для панно, розкроїти її на заготовки необхідного розміру, висушити та відшліфувати.

Група «Різьбярі» повинна була нанести на дерев'яні заготовки різьблений орнамент в стилі Яворівської різьби за ескізами, розробленими художником майстерні.

Група «Оздоблення» мала виконати фінішну обробку панно: тонування, лакування, монтаж декоративних елементів (наприклад, рамки).

Під час роботи у першій групі виникли проблеми з пошуком достатньої кількості якісної деревини в потрібний термін. Також процес сушіння деревини зайняв більше часу, ніж планувалося, через несприятливі погодні умови.

Деякі майстри другої групи мали обмежений досвід роботи з великими панно, що вимагало додаткового часу на адаптацію та координацію дій. Також виникли труднощі з інтерпретацією ескізів та передачею всіх деталей різьблення на великій площині.

У працівників третьої групи виникли проблеми з підбором відповідного кольору тонування, який б гармонійно поєднувався з інтер'єром готелю. Також

процес лакування зайняв більше часу, ніж очікувалося, через необхідність нанесення декількох шарів лаку з проміжним сушінням.

Незважаючи на труднощі, майстерня «Дерев'яне мереживо» успішно і вчасно виконала замовлення. Три великі панно з вишуканою Яворівською різьбою стали справжньою прикрасою холу готелю «Карпати», створюючи атмосферу затишку та національного колориту.

Запитання кейсу:

- Які основні етапи виготовлення декоративних панно з елементами Яворівської різьби?
- Як було організовано роботу в майстерні для виконання великого замовлення в стислі терміни?
- З якими труднощами зіткнулися працівники майстерні на кожному етапі роботи?
- Як ви думаєте, які фактори сприяли успішному виконанню замовлення?
- Яке значення має використання елементів народного мистецтва в сучасному дизайні інтер'єрів?

Тема. Виготовлення та оздоблення комплексного художнього виробу.

Вид кейсу: кейс-вправа (основна мета - вирішити, що потрібно робити в обставинах, що склалися, і сформулювати план дій)

Іван Олексійович - досвідчений столяр і різьбяр з невеликого містечка. Він відомий своїми вишуканими виробами з дерева: декоративними панно, скриньками, меблями. Одного дня до нього звертається замовниця - власниця ювелірного магазину - з незвичайним проханням. Їй потрібна оригінальна скринька для зберігання ексклюзивних прикрас, виконана в традиційному українському стилі. Замовниця бажає, щоб скринька була виготовлена з міцного дуба, який символізує надійність та довговічність, прикрашена різьбленим орнаментом, що відображає культурну спадщину, інкрустована перламутром, що додає скриньці вишуканості та блиску, та розпис в стилі петриківки, який вносить яскраві

кольори та народні. Термін виконання замовлення обмежений – всього два тижні, адже скринька потрібна для презентації нової колекції прикрас. Іван Олексійович розуміє, що це цікавеале складне завдання. Хоча він майстерно володіє різьбленням по дереву, досвіду в інкрустації та розписі майже не має. Часу на освоєння нових технік обмаль, тому потрібно діяти швидко та ефективно. Перед майстром постала проблема, як виконати складне замовлення якісно та в час, не маючи достатнього досвіду в деяких техніках оздоблення.

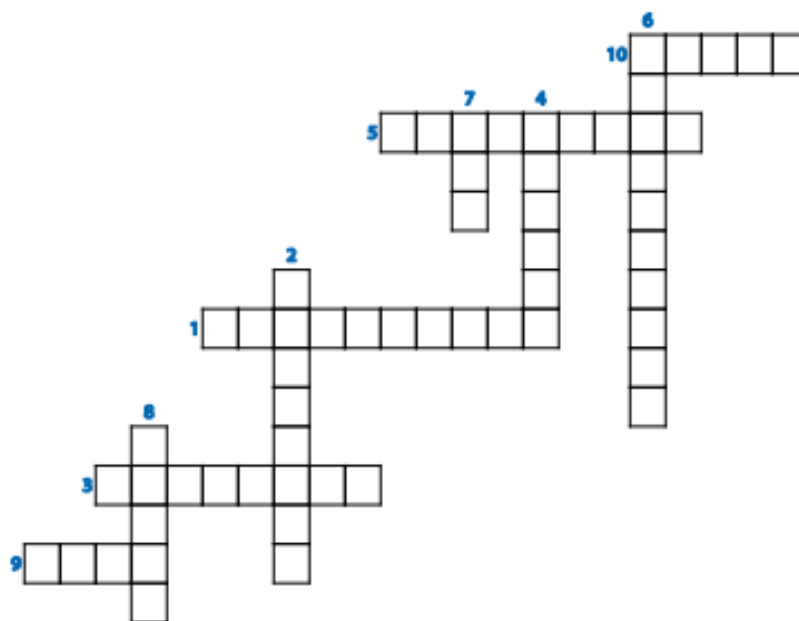
Запропонуйте варіанти дій для майстра в цій ситуації.

Запитання кейсу:

- Які переваги та недоліки кожного варіанту?
- Як майстер може оптимізувати свій час та ресурси для виконання замовлення в час?
- Які ризики пов'язані з виконанням цього замовлення, і як їх можна мінімізувати?

ДОДАТОК Б
(обов'язковий)

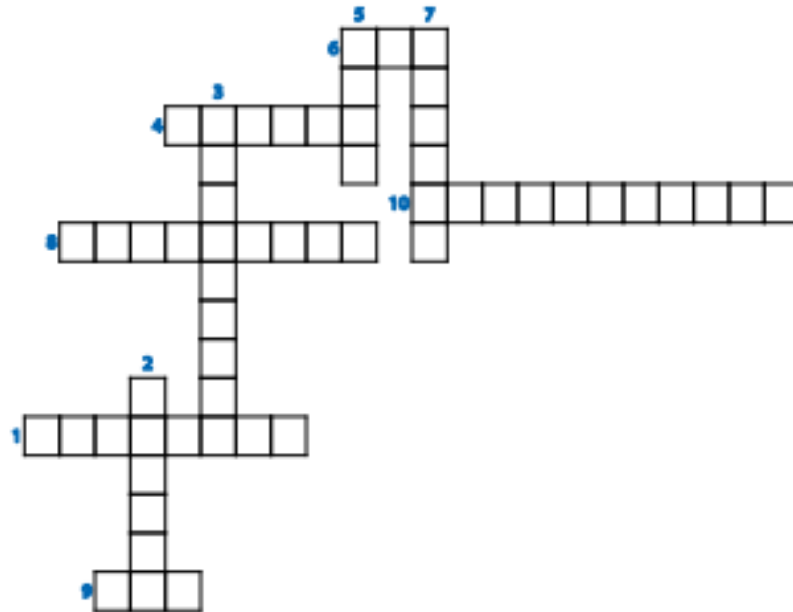
Зразки кросвордів

По горизонталі: 1. Як називається вид декоративного оздоблення деревини?. 3. к називається найпростіший спосіб випалювання для створення зображень?. 5. Куди слід класти розігрітий наконечник або штамп під час випалювання?. 9. Деревина непридатна для випалювання.. 10. Універсальне «вмістилище» будь-якої інформації, зокрема й візуальної (малюнки, фото та графіки).

По вертикалі: 2. За допомогою чого доцільно переносити на виріб велику кількість однотипних зображень або їхніх фрагментів?. 4. Яка деревина непридатна для випалювання?. 6. Основний елемент електричного випалювача. 7. Деревина непридатна для випалювання. 8. Деревина хвойної породи..

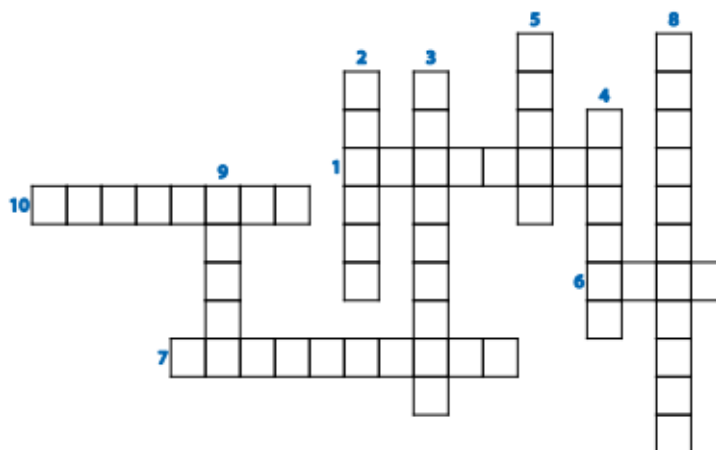
Рис. 2.9 – Кросворд «Технологія художнього випалювання»

По горизонталі: 1. Композиція, яка спрощена в поєднанні елементів в одне ціле.. 4. Як називається отвір для шипа посередині деталі?. 6. Як називається елемент в шиповому з'єднанні, що має виступ на краю фанери?. 8. Найпростіший механізм для свердління отворів в деревині.. 9. Виріз на краю фанери, у який вставляють шип.. 10. Систематичні заняття цим ремеслом сприяють розвитку творчих здібностей, та розвиває в дітей художній смак, точність рухів, акуратність..

По вертикалі: 2. Як називається матеріал, що утворюється за допомогою склеювання непарної кількості листів лущеного шпону?. 3. Яке випилювання лобзиком належить до прорізного різьблення, що виконують на тонких дощечках, фанері?. 5. Як називаються тонкі листи деревини для створення фанери?. 7. Яке свердло має центр та зубці для підрізування волокон деревини?.

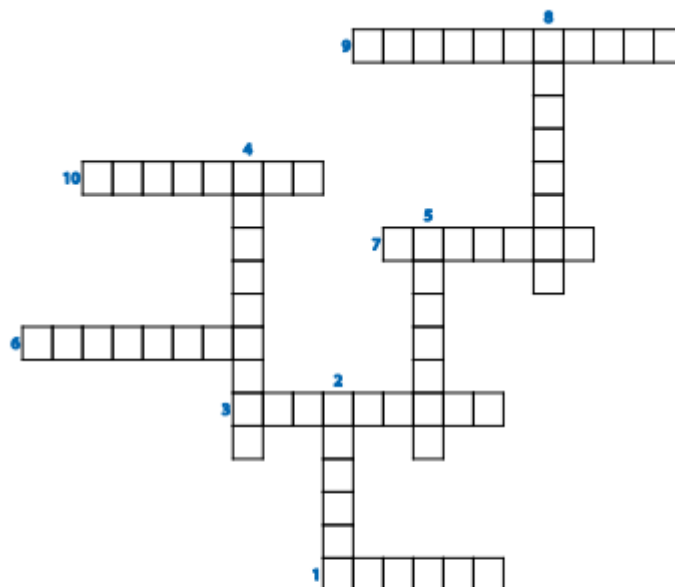
Рис. 2.10 – Кросворд «Технологія ажурного випалювання»

По горизонталі: 1. Красивий і приємний загальнодоступний матеріал, який досить легко обробляється найпростішими інструментами. 6. Внутрішня закономірність чергування певної кількості елементів. 7. Кінцевий етап роботи з різьбленими виробами. 10. Узор, побудований з допомогою ритмічного чергування і об'єднання елементів.

По вертикалі: 2. Плоский посуд для перенесення страв. 3. Тримачі для великих квадратних чи прямокутних деталей. 4. Повторювальний елемент виконаного орнаменту. 5. Одна із складових виразності орнаменту, що позначає його характер. 8. Властивість деревини відколюватися у напрямку шарів. 9. Графічне зображення можливих варіантів майбутнього виробу як у загальному вигляді, так і з прорисовкою окремих частин деталей.

Рис. 2.11 – Кросворд «Технологія оздоблення виробів геометричним різьбленням»

По горизонталі: 1. Інструмент, за допомогою якого виконують контурне різьблення.. 3. Геометрична фігура, часто використовувана в геометричному різьбленні.. 6. Матеріал, на якому виконується різьблення.. 7. Заглиблення в деревині при різьбленні.. 9. Вид різьблення, що використовує геометричні фігури.. 10. Інструмент для різьблення, який має різні форми леза..

По вертикалі: 2. Лінія, що обмежує форму елемента різьблення.. 4. Вид різьблення, при якому використовують двогранні виїмки.. 5. Вид різьблення, при якому малюнок утворюється сполученням різноманітних ліній.. 8. Вид різьблення, при якому малюнок виступає над поверхнею деревини.

Рис. 2.12 – Кросворд «Контурне і геометричне різьблення»